

A FÜZESABONYI KULTÚRA TELEPÜLÉSE EMÓD-ISTVÁNMAJOR (M30/36. LH.) ÉS EMÓD-KAROLA SZŐLŐK TERÜLETÉN

P. Fischl Klára*–Hellebrandt Magdolna**–Rebenda János Pál***

*Miskolci Egyetem, Óstörténeti és Régészeti Tanszék, **Herman Ottó Múzeum, Miskolc,

*** Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Absztrakt: A dolgozat célja Emőd–Istvánmajor és Emőd–Karola szőlők területén található, összetett szerkezetű középső bronzkori település bemutatása. A település belső, többretegű maggal, külső, intenzív települési egységgel, azokat elválasztó árokkal és gödrös külső települési egységgel rendelkezik. Ez utóbbi egység leletmentő ásatásakor előkerült leletanyag jelen bemutatása és a településhez tartozó temető ismerete alapján a lelőhelyet a füzesabonyi kultúra A–C periódusára keltezhetjük.

Kulcsszavak: bronzkor, településszerkezet, belső települési egységek

A LELŐHELY

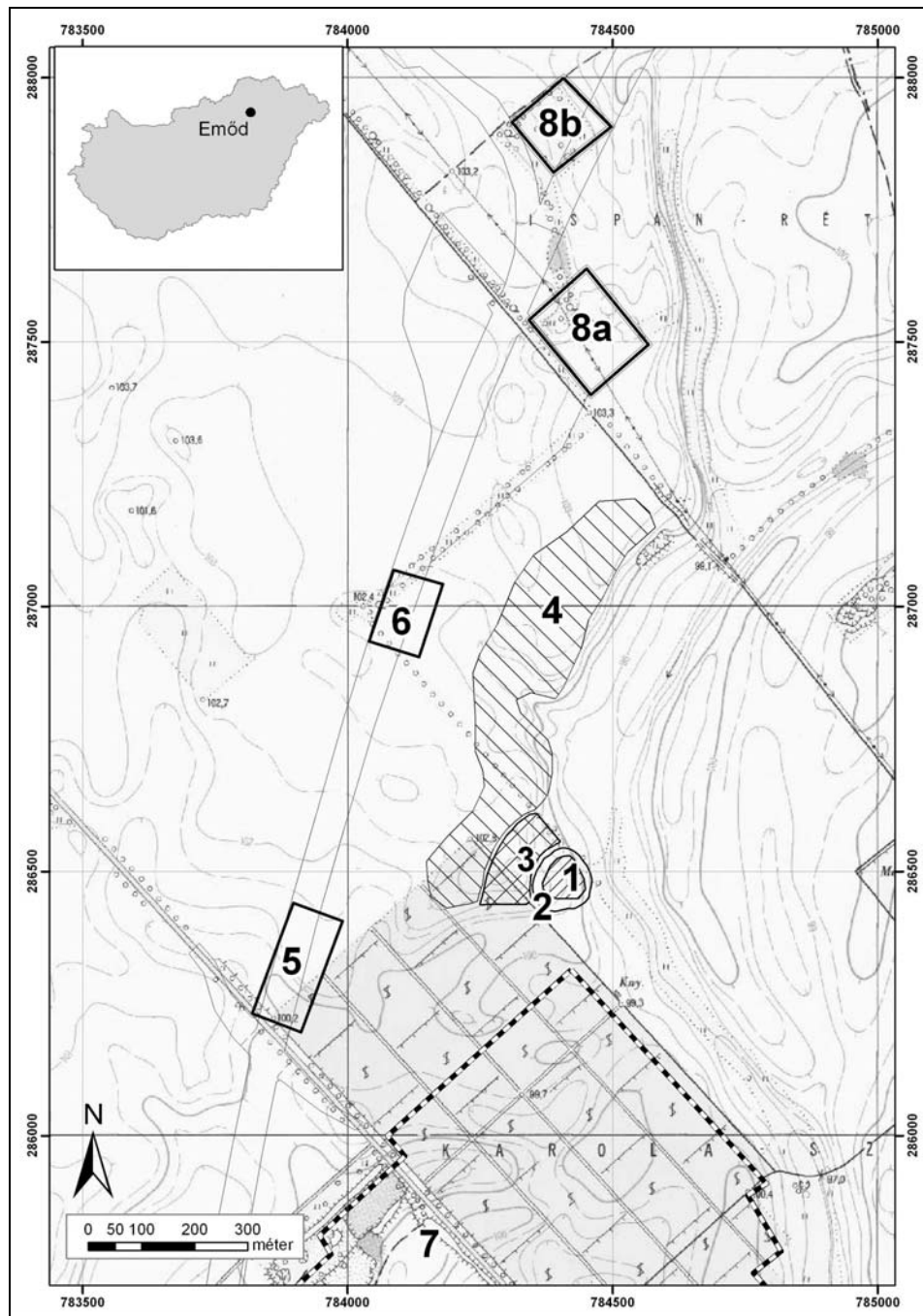
1979-ben az emődi Istvánmajortól ÉK-re a Matola-csatorna nyugati partján levő homokbányában kelta és bronzkori leletek kerültek elő (1. kép 7, 2. kép 7). A kelta leleteket Hellebrandt Magdolna Emőd–Istvánmajor I. névvel publikálta (HELLEBRANDT 1999, 199). A leletmentés során további koravaskori, hamvasztásos sírok és a füzesabonyi kultúra néhány sírja is előkerült. A sírokat Koós Judit publikálta Emőd–Istvánmajor II. név alatt (KOÓS 1991). A leletanyag alapján Füzesabony A–C datálást valószínűsített. Egy, a homokbánya 1979-es munkálatainál előkerült füzesabonyi spirálbütykös tálat az 1995-ös ásatáson adták át a múzeumnak.

Az M30-as autópályát megelőző leletmentő feltárások során a sírok előkerülési helyétől É-ra a 36. lelőhelyen szintén Hellebrandt

Magdolna folytatott ásatást (1. kép 5, 2. kép 5, 3. kép)¹. A területen a halomsíros kultúra 114 db hamvasztásos sírja, 5 db csontvázas sírja (HELLEBRANDT 2004) és a füzesabonyi kultúra gödrei kerültek elő (HELLEBRANDT 1997, 62). Az ásató a feltárás során terepbejárást folytatott a lelőhelytől ÉK-re fekvő területen (Emőd–Karola szőlők) és megállapította, hogy az általa feltárt településrészlet egy a feltárástól ÉK-re fekvő füzesabonyi tell egyrétegű külső települése.

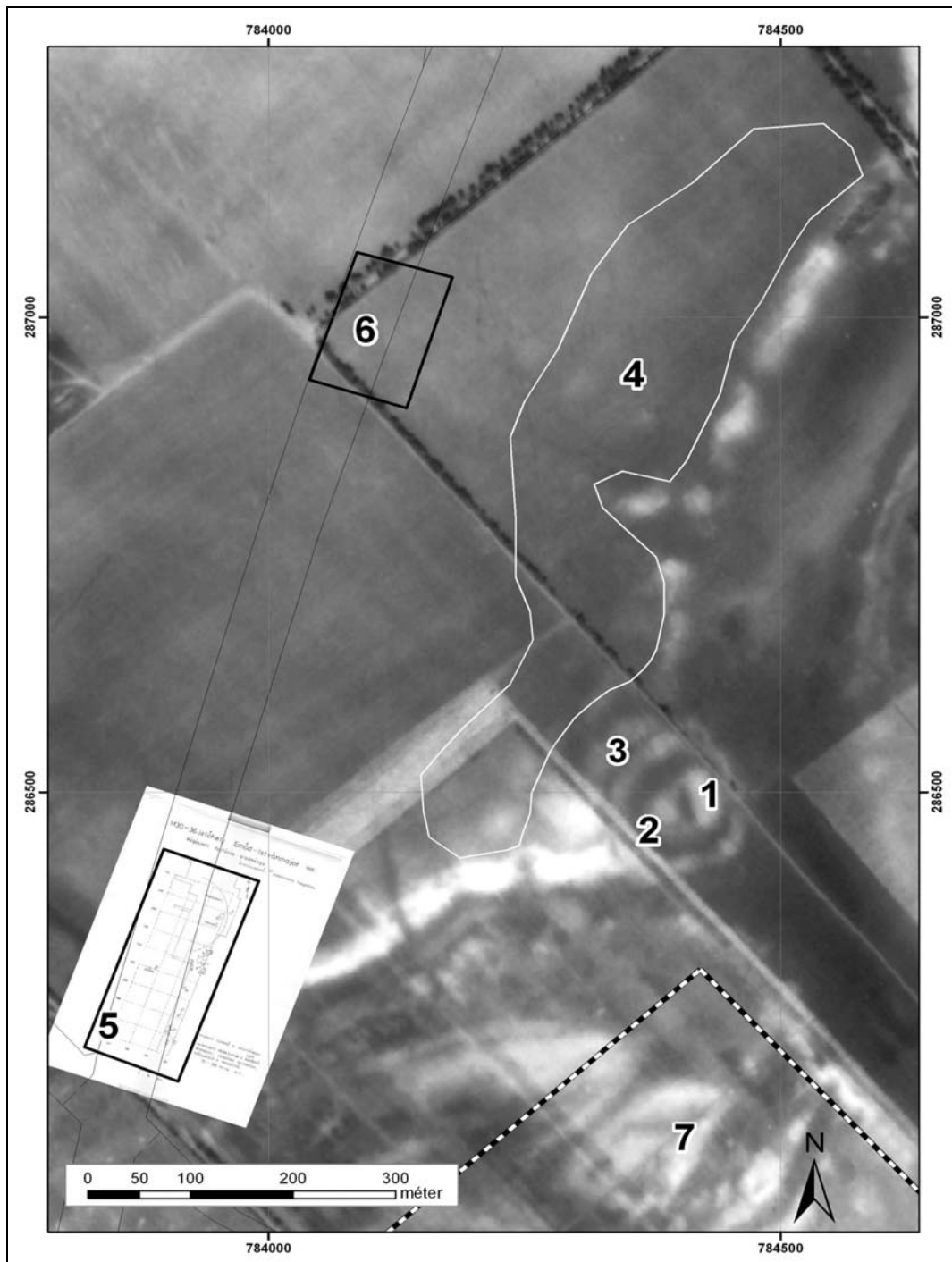
A 36. lelőhelytől É-ra az autópályá nyomvonalán terepbejáráás során szintén találtak cserepeket. Ez a terület kapta az M30/37. lelőhely nevet (1. kép 6, 2. kép 6), feltárása

¹ HOM RégAd, 394–1999, 395–1999, 2670–99.

1. kép. Emőd–Karola szőlők és Emőd–Istvánmájor (M30/36. lh) lelőhely és környékének területe. Tell: 1; árok: 2; külső intenzív telep: 3; felszíni szórvány leletek elterjedése: 4; M30/36. lh: 5; M30/37. lh: 6; kavicsbánya jelenlegi területe: 7; Karola tanya a III. katonai felmérésen: 8a; Karola tanya az 1:25 000-es léptékű topográfiai térképen: 8b.

Abb. 1. Fundstellen in Emőd–Karola szőlők und Emőd Istvánmájor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle). Tellsiedlung: 1; Graben: 2; intensive Außensiedlung: 3, Fundsammlung bei der Geländebegehung: 4; 36. Fundstelle/M30 Autobahn: 5; 37. Fundstelle/M30 Autobahn: 6; Gebiet der Tagebergbauee: 7, Gehöft Karola auf der 3. Josephinische Aufnahme: 8a; Gehöft Karola auf der topografischen Karte, Maßeinheit 1: 25000: 8b.

2. kép. Emőd–Karola szőlők és Emőd–Istvánmajor (M30/36. lh) lelőhely és környékének területe az 1964-es légifelvételen. Tell: 1; árok: 2; külső intenzív telep: 3; felszíni szórvány leletek elterjedése: 4; M30/36. lh: 5; M30/37. lh: 6; kavicsbánya jelenlegi területe: 7.

Abb. 2. Fundstellen in Emőd Karola szőlők und Emőd Istvánmajor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle) auf der Luftaufnahme von 1964. Tellsiedlung: 1; Graben: 2; intensive Außensiedlung: 3, Fundsammlung bei der Geländebegehung: 4; 36. Fundstelle/M30 Autobahn: 5; 37. Fundstelle/M30 Autobahn: 6; Gebiet der Tagebergbausee: 7.

során azonban régészeti objektum nem került elő.²

1964-ben került Hudál János ajándékként a Herman Ottó múzeum régészeti raktárába két kis füzesabonyi bögre Emőd–Karola lelőhellyel.³ A ma már nem álló Karola-tanyát a 3. katonai felmérés (1. kép 8a) és az 1:25 000-es léptékű topográfiai térkép (1. kép 8b) kissé eltérő helyre jelöli, az ásatástól 1300–1500 méterre ÉK-re. A két cilindrikus nyakú, éles vállú, nyomottgömbös hasú bögre díszítése eltérő. Az egyik hasa bordából kialakított turbántekerccsel, míg a másiké benyomkodott lencsedíszek körül hullámszó vonallal díszített. E leletek is jelzik, hogy a vizsgált területen, az istvánmajori kavicsbányától a Karola tanyáig intenzíven használt középső bronzkori lélettérről van szó.

A 36. lelőhely középső bronzkori leletanyagának feldolgozása során 2011 őszén e dolgozat szerzői ismételten terepbejárást folytattak a területen.⁴ A Matola-ér magaspartján beazonosították a település központi részét képező tell-települési magot (1. kép 1, 2. kép 1). Az 1964-es légifelvétel jól mutatja a többretegű településmagot a magasparton, melyet nyugatról árok (1. kép 2, 2. kép 2) határol a magaspart többi részétől. Az árkon kívüli területen a légifelvétel szintén mutatja az intenzív települési jelenségekkel jellemezhető külső települési részt (1. kép 3, 2. kép 3). A terepbejárási adatok alapján további, viszonylag intenzív leletanyaggal jellemezhető területet sikerült lehatárolni a magaspart mentén a központi résztől északra kb. 600 méter, délre kb. 200 méter hosszan (1. kép 4, 2. kép 4). Az autópálya 36-os lelőhelyén feltárt füzesabonyi objektumok kb. 500 méter távolságban vannak a központi települési résztől (1. kép 5, 2. kép 5, 3. kép). A homokbányászás során előkerült füzesabonyi sírok pedig kb. 1000

méter távolságban találhatóak a telltől (1. kép 7, 2. kép 7).

A TELEPÜLÉS SZERKEZETE

A terepbejárási és ásatási megfigyelések és az archív légifelvétel adatai alapján egy négyes településszerkezeti egységet tudunk azonosítani a lelőhelyen. A település magját (1. kép 1, 2. kép 1) a központi, többretegű, ún. tell vagy tellszerű települési rész alkotja. Az ezt körülvevő árok (1. kép 2, 2. kép 2) a hatvani és a füzesabonyi kultúra alföldi és völgyek magaspartjain található promontor típusú településeinél általános jelenség (KALICZ 1968, 132–134; KALICZ 1984, 194). Méretei és kialakítása alapján kevésbé tartjuk valószínűnek, hogy védelmi funkciót látott el. A települések belső felosztásában elfoglalt állandó szerepe miatt értelmezésében egy az egykori térhasználatot, esetleg társadalmat jellemző jelenségként is értelmezhetjük.

Az emődi lelőhely esetében érdekes megjegyezni, hogy a tell arányaiban nagyon kis méretű a településhez képest. Tengerszint feletti magassága alacsonyabb, mint a külső, intenzív települési résznek. Helyzetének megválasztásában inkább a magaspart közvetlen vízparti része, mint a környezetből kiemelkedő dombhát legmagasabb pontja volt a fontosabb tényező.

Az általunk a Dél-borsodi síkságon és a Hernád völgyében vizsgált hatvani és füzesabonyi települések (P. FISCHL–REBENDA 2010, 2. kép) között eddig több mint húsz esetben volt kimutatható (terepebejárással és archív illetve recens légifelvételek elemzésével) egy az árok körüli intenzív települési folt (1. kép 3, 2. kép 3). Ezt a települési részt külső települési egységnek nevezzük. Ásatások hiányában feltételezzük egyretegű, horizontális kiterjedését, bár a légifelvételek adatai alapján települési-használati intenzitása a tellével azonos mértékű lehetett, de kiterjedése a harmadik dimenzióban nem olyan markáns, mint a központi részé.

² HOM RégAd, 2672–99.

³ HOM ltsz.: 65.39.1–2.

⁴ HOM ltsz.: 2011. 25.1–1003.

Hernádbüd-Várdomb esetében lehetett először adatokkal alátámasztani, hogy a településhez nagyon szorosan egy negyedik, kevésbé intenzív, gödrökkel jellemezhető terület is kapcsolódik (P. FISCHL–PUSZTAI 2009).

Emőd–Karola szőlők lelőhelyen, a magasparton hosszan elnyúló bronzkori leletanyaggal jellemezhető terület, illetve az M30/36. lelőhely feltárt gödrei egy ilyen hosszan elnyúló, gödrös települési egység meglétére utalnak (1. kép 4–5, 2. kép 4–5). Ennek alapján az M30/36-os, Emőd–Istvánmajor nevű lelőhelyet az Emőd–Karola szőlők bronzkori település egyik települési részeként foghatjuk fel.

Ezt a megfigyelést támasztotta alá Koós Judit Vatta-dobogói ásatása is. Az ismert Vatta–Testhalom tell település (KALICZ 1968, 119) északi oldalán 2010-ben folytatott leletmentő ásatása során feltehetően a tellhez tartozó legkülső, gödrös települési egység egy részét sikerült feltárni. A feltárás alatt folytatott terepbejárásaink során a jórészt lepusztult tell körüli külső, intenzív települési egységen belül a talaj elszíneződése alapján leletkoncentrációkat is körvonalaztunk. A tell központi részétől kb. 400–500 méterre, a Csincsepatak keleti oldalán került feltárássra a füzesabonyi időszak temetője. E lelőhely leletanyagának restaurálása és feldolgozása folyamatban van.

Az itt bemutatott települési struktúra meglétét és általános használatát támasztja az emőd–nagyhalmi település is. A magas É–D-i irányú dombhát déli végében levő központi területet (tell) még ma is impozáns árok veszi körül. A légifelvételen jól azonosítható az árkot körülölelő intenzív külső települési rész. A dombhát további, teljes területén gyűjthető bronzkori cserepek, utalva a terület használatára a településsel egy időben. 2011 őszén a vasút pályakorrigációs munkálataira való tekintettel végzett terepbejárás során a domb déli lábánál a Zsedény dűlőben szintén hatvani településre utaló kerámiát

gyűjtöttek a Herman Ottó Múzeum munkatársai.⁵

Hasonló településszerkezetre utaló megfigyeléseket tettünk eddigi kutatásaink és helyszíni szemléink alapján Novaj–Földvár, Tard–Tatárdomb és Alsóvadász–Várdomb esetében is.

A Dél-borsodi-síkság és a Hernád-völgy hatvani és füzesabonyi időszakokban történt települési képének vizsgálata során⁶ eddig a kutatásba bevont lelőhelyek (több mint harminc bronzkori település) közül huszonöt esetben sikerült a tell-árok-külső intenzív település hármasságát kimutatni.

A fentebb bemutatott négy esetben pedig igazolható a negyedik, gödrös települési egység megléte is.

OBJEKTUM ÉS LELETANYAG LEÍRÁS

A lelőhelyen huszonnégy objektumot tártak fel a későbronzkori sírokon kívül (3. kép). Ezek közül öt objektumot csontvázak későbronzkori sírként közöl Hellebrandt Magdolna (6. obj.=116. sír, 10. obj.=117. sír, 14. obj.=118. sír, 19. obj.=119. sír és 22. obj.=120. sír; HELLEBRANDT 2004). Az 1-es objektum leletanyag nélküli, altalajba mélyedő, tapasztott aljú, négyszögletes épület — talán ház — volt, nem a bronzkori időszakba sorolható. A 2. objektum altalajba mélyedő, kerek gödör, belőle csak egy csont tű került elő.

A 11. objektum az ásatási napló szerint feldőlt csontvázak sír, kis edénnyel. A rajzos dokumentáció alapján (4. kép 3) inkább altalajba mélyedő amorf gödörrel van szó. Tizenkét füzesabonyi kerámiát leltározunk be az objektumból, ezek közül itt nem kerül publikálásra egy sem. A 12. objektum a fotódokumentáció alapján leletsűrűsödés a szántott talajrétegben, további objektumként való elkülönítése nem indokolt. A 13. objektum

⁵ HOM RégAd, 4981–11.

⁶ A kutatás az OTKA D48511 pályázat keretén belül valósult meg.

altalajba mélyedő, szabálytalan alakú gödör (6. kép 3). A belőle előkerült kerámia alapján keltezése őskor/neolitikum. Két seprűdíszes, bronzkori kerámia is beleltározásra került a gödörből. Az objektumból itt most leletanyagot nem adunk közre. A 18. objektum (7. kép 2) szintén szabálytalan alakú, földbe mélyedő gödör, melybe beleásták a 110. sírt. A 21. objektumszámot a XXX. szelvény 18 méternél előkerült, a napló szerint füzesabonyi leletanyagot tartalmazó objektum kapta. Mélysége 98 cm. Az utóbbi két objektum leletanyagát a raktárban nem találtuk.

A biztosan füzesabonyi telepobjektumként azonosítható egységekből előkerült leletanyag a következő:

3. objektum

Altalajba mélyedő, szabálytalan alakú gödör a XVI. szelvényben. Az objektumon belül a földpadkák kapták az a–b–c jelzéseket. A 3/a és 3/c objektumokban cölöplyukakat figyelt meg az ásató. A 3/b objektumban csak állatcsont volt. Az „a” és „c” objektumrészekből állatcsont és patics is került elő. Az objektum a rábontás után is folytatódott a metszetalban. Az ásató szerint a 3/b gödör rész összefüggött a 7. objektummal (4. kép 1).

3/c objektum

1, Barna–szürke foltosra égetett, fényezett felületű, homokkal és cserépzúzállékkal soványított, behúzott peremű tál perem- és oldaltöredéke. A vállon dupla bekarcolt vonalból kialakított, lefelé nyitott körívminta látható. Mellette felülről íves, bekarcolt vonallal keretezett, ovális bütyök ül. HOM ltsz.: 2011.25.26, 2011.25.41. M: 8 cm. SZ: 20 cm. PÁ: 41 cm. (8. kép 1)

2, Belül barna, kívül fekete színű, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzállékkal soványított, ívelt nyakú, gömbös hasú edény oldaltöredéke. A vállvonalból kisméretű szalagfűl indul, mely az edény felső harmadára támaszkodik. A vállvonal alatt bekarcolt vonal és azt alulról kísérő rovátkasor fut körbe. A fűl alatt bekarcolt, íves minta töredéke látható. HOM ltsz.: 2011.25.39/a. M: 4,5 cm. SZ: 7 cm. (8. kép 4)

3, Barna–szürke foltosra égetett, fényezett felületű, homokkal és cserépzúzállékkal soványított,

behúzott peremű tál perem- és oldaltöredéke. A vállon ovális lencsében ülő, ovális bütyök látható, melyhez oldalról dupla bekarcolt vonal csatlakozik. HOM ltsz.: 2011.25.39/b. M: 4,5 cm. SZ: 11,5 cm. (8. kép 2)

4, Sötétszürke, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzállékkal soványított, cilindrikus nyakú, éles vállú, nyomottgömbös hasú bögre töredéke. A nyakon lévő törésvonal egy bekarcolt vonal ívét követi. A váll profilált, alulról bekarcolt vonal kíséri. A hason lévő íves bekarcolású mintakincsek között három darab, háromszög átmetszetű tárgyval készített bebökődés látható. HOM ltsz.: 2011.25.37. M: 4 cm. SZ: 6 cm. (8. kép 3)

3. objektum fölött 100–110 cm

1, Szürke színű, homokkal és apró cserépzúzállékkal soványított tál vagy nagyméretű edény oldalának és aljának töredéke. A fenék fölött 3 kannelúra és azokat lezáró vonal fut körbe. Az edény oldala seprűzött. HOM ltsz.: 2011.25.55. M: 4 cm. SZ: 8 cm. FÁ: 14 cm. (8. kép 5)

3. objektumtól délre

1, Szürke színű, homokkal és apró cserépzúzállékkal soványított kocsikerékmodell. A kerék pereme és a kerékagy rovátkolt, a keréken négy helyen, radiálisan, dupla bekarcolt vonal közötti rovátkasor található. HOM ltsz.: 2011.25.69. Á: 5,5 cm. (8. kép 6)

4. és 5. objektum (XV. szelvény)

Két, egymást vágó, leletanyagban gazdag, altalajba mélyedő, szabálytalan alakú gödör (5. kép 1–2). Az objektumból kagylóhéj és állatcsont is előkerült.

1, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzállékkal soványított, nagyméretű tárolóedény oldaltöredéke enyhe lencsében ülő, kúp alakú, hegyes bütyökkel és azt ívesen kísérő rovátkasorral. HOM ltsz.: 2011.25.81. M: 15 cm. SZ: 10 cm. (9. kép 1)

2, Barna–szürke foltosra égetett, fényezett felületű, homokkal és cserépzúzállékkal soványított, gömbös testű edény oldaltöredéke a legnagyobb kihalasodáson szalagfüllel. Attól lefelé fésűzéssel durvított. HOM ltsz.: 2011.25.87. M: 13 cm. SZ: 9 cm. (9. kép 3)

3, Sötétszürke színű, homokkal és apró cserépzúzállékkal soványított, enyhén fényezett felületű,

S–profilú korsó oldaltöredéke. Nyaka vízszintes kannelúrákkal tagolt. A vállvonal lencsecsoportokkal és azokat összekötő bekarcolt, felülről rovátkolással kísért vonalakkal hangsúlyozott. A hason széles kannelúrából és azt kísérő, többszörös bekarcolt vonalból kialakított spirálbütyök ül. A minták csatlakozásánál nagyméretű lencsedísz található. HOM ltsz.: 2011.25.101. M: 9 cm. SZ: 9 cm. (9. kép 4)

4, Sötétszürke színű, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított korsó hasának töredéke széles kannelúrából és azt kísérő, dupla bekarcolt vonalból kialakított spirálbütyök–mintával. HOM ltsz.: 2011.25.102. M: 6 cm. SZ: 6 cm. (9. kép 2)

5, Sötétszürke színű, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított, kihajló peremű, ívelt nyakú, nyomottgömbös hasú tál, peremből indul és a hasvonalra támaszkodó szalagfüllel. A fülön hármas, bekarcolt vonalköteg fut le. Alulról dupla, bekarcolt félkörív keretezi. A váll bebökődés sorral hangsúlyozott. A hason dupla, bekarcolt vonallal keretezett, lencsében ülő, ovális bütyök látható. HOM ltsz.: 2011.25.103. M: 6 cm. SZ: 11 cm. (9. kép 8)

6, Sötétszürke színű, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított, kihajló peremű, S–profilú korsó töredéke. A nyakon 6 bekarcolt vonal fut körbe, melyek a fül alatti sávban megszakadnak. A legalsó vonalat alulról csoportokban bebökődések kísérik. A hason hármas, bekarcolt vonalból kialakított, feltehetően spirálbütyökös mintakincs töredéke látható. A szalagfül indítása a perem fölé emelkedik. HOM ltsz.: 2011.25.104. M: 8 cm. SZ: 12 cm. PÁ: 8 cm. (9. kép 6)

7, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzákkal soványított, egyenes peremű, rövid, ívelt nyakú, bordával hangsúlyozott vállú, gömbszelet testű tál. A váll bordája 2 helyen ujjbenyomással tagolt, belőle 1 helyen apró szalagfül indul, mely a test felső harmadára támaszkodik. HOM ltsz.: 2011.25.106, 2011.25.108. M: 8 cm. FÁ: 6 cm. PÁ: 18 cm. (9. kép 7)

8, Sötétszürke színű, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított, gömbös hasú, talpkarikás bögre töredéke. Hasán széles kannelúrából és azt kísérő, dupla, bekarcolt vonalból kialakított spirálbütyök–mintával. A spirálbütyök fölötti mezőkben nagyméretű lencsedísz ül és a váll dupla bekarcolt vonalak közötti rovátkasorral hangsúlyozott.

Az edény alján dupla bekarcolt vonal fut körbe, a talpkarika rovátkolással tagolt. HOM ltsz.: 2011.25.107, 2011.25.109 és 2011.25.110. FÁ: 5 cm. (9. kép 9)

9, Szürke színű, enyhén fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított, enyhén kihajló peremű, bikónikus testű, erős vállvonalú tál töredéke. A perem rovátkolással tagolt, alatta, a nyakon hat, sekély kannelúra fut körbe. A váll rovátkolással hangsúlyozott. A tál hasi részétől textilmintával durvított. HOM ltsz.: 2011.25.160. M: 9 cm. SZ: 18 cm. (9. kép 10)

10, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított agyagkanál fejrésze, a nyél csonkjával. HOM ltsz.: 2011.25.161.⁷ M: 2 cm. SZ: 6 cm. (8. kép 7)

11, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított, fényezett felületű, nagyméretű tárolóedény oldalának töredéke. A váll kannelúrával hangsúlyozott, alatta tripla bekarcolt vonal fut körbe. A test felső részén lencsében ülő, kúpos bütyök látható, melyhez mindkét oldalon dupla, bekarcolt vonal csatlakozik. HOM ltsz.: 2011.25.166. M: 8,5 cm. SZ: 10 cm. (9. kép 5)

7. objektum (XVI. szelvény)

Altalajba mélyedő szabálytalan alakú gödör. Nem lehetett teljesen kibontani, a rábontás ellenére folytatódott a tanúfal alatt. A 7/a nagyméretű, kerek alakú gödröt később ásták a 7. objektumba. Ezt azonos mélységben levő edények csomója jelezte, melyek alatt puha kevert föld volt. A 7/a gödör benyúlt a szelvény nyugati tanúfala alá. Ezt a gödröt később Hellebrandt Magdolna késő-bronzkori sírbeásásként értékelte (HELLEBRANDT 1997, 62–63). A 7/b és 7/c gödörreszek földpadkákat jelölnek. A 7. objektum valószínűleg összefüggött a 3. objektummal (4. kép 1). Az objektumból állatcsont, kagylóhéj és patics is előkerült.

1, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és apró cserépzúzákkal soványított, vízszintesen kihajló perem-, és cillindrikus nyak töredéke. A nyakon többszörös kannelúra fut körbe, melyeket felülről bebökődött pontsor és bekarcolt vonal zár. A perem külső és belső íve rovátkolással tagolt. A

⁷ A fotódokumentáció alapján a kanál az 5. objektumból került elő.

perem belső ívét kannelúra és annak külső oldalán rovátkasor kíséri, melyek helyenként girlandszerűen ívelődnek. Az ilyen helyeken a kannelúra mélyedésében apró bütyök ül. HOM ltsz.: 2011.25.389. M: 4 cm. SZ: 6 cm. (10. kép 1)

7/a gödör

Ebből a gödörreszből került elő egy nagyméretű hordozható tűzhely (HELLEBRANDT 1997, 62).

1, Világosbarna színű, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított, nagyméretű edény oldalának töredéke. Vállán bekarcolt vonalakkal kísért, széles, dupla kannelúrával díszítve. Alatta feltehetően spirálbütyköt keretező, dupla bekarcolt vonalból és kannelúrából kialakított minta töredéke látszik. HOM ltsz.: 2011.25.262. M: 6 cm. SZ: 7,5 cm. (10. kép 3)

2, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzálékkal soványított, egyenes peremű, gömbszelet testű tál a vállon körbefutó dupla, bekarcolt vonal közti rovátkasorral. A tál alsó része durvított. HOM ltsz.: 2011.25.285. M: 7,5 cm. SZ: 7,5 cm. (10. kép 4)

3, Vörös–barna–szürke foltosra égetett, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított, gömbös hasú korsó aljtöredéke. Az alj omphaloszos, a hason függőlegesen bekarcolt vonalköteg minta töredéke látható. HOM ltsz.: 2011.25.288. M: 3 cm. FÁ: 4 cm. (10. kép 5)

7/a objektumtól Ny-ra

1, Világosbarna színű, enyhén fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított, kihajló peremű, ívelt nyakú, nyomottgömbös hasú bögre töredéke. A váll és a hasvonal bekarcolással hangsúlyozott, a has turbántekercses. A szalagfül csonkja a vállvonalra támaszkodik. HOM ltsz.: 2011.25.297. M: 7 cm. SZ: 10,5 cm. (10. kép 6)

7. objektum Ny-i fele, XIX. szelvény

1, Sötétszürke színű, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított, fényezett felületű, ívelt nyakú, nyomottgömbös testű korsó. A hasvonalon apró bütyök látható, melyhez két oldalról dupla bekarcolt vonal közötti rovátkasor csatlakozik. HOM ltsz.: 2011.25.300. M: 5,5 cm. SZ: 9,5 cm. (10. kép 7)

2, Barna–szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzálékkal soványított korsó hastöredéke. Széles kannelúrából és azt kísérő dupla bekarcolt vonalból kialakított futókutya–motívummal, melyek közepén kúp alakú bütyök található. HOM ltsz.: 2011.25.322. M: 4,5 cm. SZ: 6 cm. (10. kép 8)

3, Szürke színű, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított korsó hasának turbántekercses töredéke. A bordából kialakított turbántekercset két-két bekarcolt vonal kíséri. HOM ltsz.: 2011.25.326. M: 4 cm. SZ: 5 cm. (10. kép 2)

4, Szürke–vörös foltosra égetett, homokkal és cserépzúzálékkal soványított, enyhén kihajló peremű, cilindrikus nyakú, éles vállvonalú, erősen kiegészített, nyomottgömbös hasú bögre. A hason bekarcolt vonallal kísért, bordából kialakított turbántekercsrel díszítve. A fül a peremet a vállal köti össze. HOM ltsz.: 2011.25.862. M: 8 cm. FÁ: 4 cm. PÁ: 7,5 cm. (10. kép 9)

7. objektum fölött, XVI. szelvény, 100–110 m

1, Szürke színű, homokkal és cserépzúzálékkal soványított oldaltöredék dupla, bekarcolt vonal közti bordából kialakított turbántekercs–mintával a hason, alatta textildíszes felülettel. HOM ltsz.: 2011.25.437. M: 7 cm. SZ: 6 cm. (10. kép 10)

8. objektum

XVI. szelvényben levő, altalajba mélyedő, méhkas alakú gödör (4. kép 2). A kerámiaanyagon kívül nagy kő, sok állatcsont és kagyló került elő belőle.

1, Barna–szürke–vörös foltosra égetett, homokkal és cserépzúzálékkal soványított, bikónikus testű tál töredéke. A felső csonka kúp ívelt, a hasvonalról lefelé gömbszeletforma. A bordával erősített hasvonal ferde rovátkolással tagolt. HOM ltsz.: 2011.25.472. M: 6 cm. SZ: 15 cm. (11. kép 1)

2, Barna–szürke foltosra égetett, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított, ívelt nyakú, gömbös hasú edény töredéke, a váll profilált, alatta három bekarcolt vonal fut körbe. Az alsó két vonalat megszakítja a felsőteszten ülő szalagfül. A has mintakincse letörött, csak bekarcolt vonaltöredékek láthatók belőle. A fül mellett dupla lencsedísz látható. HOM ltsz.: 2011.25.479. M: 9 cm. SZ: 12,5 cm. (11. kép 3)

3, Szürke színű, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzálékkal soványított, enyhén ki-

hajló peremű, ívelt nyakú, profilált vállú bögre töredéke. A váll bordája rovátkolással tagolt, alatta dupla kannelúrák futnak körbe. HOM ltsz.: 2011.25.480. M: 4 cm. SZ: 4 cm. (11. kép 4)

4, Szürke színű, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzalékkal soványított korsó oldaltöredéke. A váll hármas, bekarcolt vonallal hangsúlyozott. A felső két vonal között rovátkolás található. A fülcsonk a vállvonal alatt ül, a szalagfül mindkét oldalát rovátkasor és dupla bekarcolt vonal kíséri. HOM ltsz.: 2011.25.497. M: 6 cm. SZ: 6 cm. (11. kép 5)

9. objektum

Altalajba mélyedő, szabálytalan alakú, valószínűleg több gödör egybeadásából kialakult gödöregyüttes a XV. szelvényben (6. kép 1). A rábontás után is folytatódott a metszetfalban, de ezt már nem lehetett követni. A 9/c gödörrész egy méhkas alakú gödör. (6. kép 2)

1, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és apró cserépzúzalékkal soványított, nagyméretű edény gömbös hasának töredéke kannelúrákból és bekarcolt vonalakkal álló koncentrikus mintákkal, melyeket négy, párhuzamos kannelúra köteg, szélein bekarcolt vonallal zárva, kapcsol össze. HOM ltsz.: 2011.25.562. M: 12 cm. SZ: 14 cm. (11. kép 6)

2, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, egyenes peremű, gömbszelet testű tál töredéke a hasvonalától lefelé textildísszel. HOM ltsz.: 2011.25.867. M: 10 cm. SZ: 9 cm. (11. kép 7)

9/d objektum

1, Szürke színű, fényezett felületű, homokkal és apró cserépzúzalékkal soványított, enyhén kihajló peremű, S-profilú bögre töredékei. A nyak tizenkét körbefutó kannelúrával tagolt. A hasvonalon függőleges, bekarcolt vonalkötegek csüngnek le, melyeket alulról bekarcolt vonal és azt megtörő lencsedísz zár. A függőleges vonalak közti mezőben a nyak kannelúráit alulról és a has bekarcolt vonalát felülről bebökődés sor kíséri. A mezőt ferdén, dupla bekarcolt vonal szeli át. HOM ltsz.: 2011.25.593. M: 8 cm. PÁ: 8,5 cm. (11. kép 9)

2, Szürke színű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított pohár talptöredéke. A talp pereme

rovátkolással tagolt, a felmenő cilindrikus oldalfalon dupla, bekarcolt, függőleges vonal töredéke látható. HOM ltsz.: 2011.25.599. M: 2,5 cm. TÁ: 8 cm. (11. kép 8)

3, Szürke színű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított korsó profilált fenéktöredéke. A fenék koncentrikus kannelúra körökkel díszített. A fenék íve rovátkolással tagolt. HOM ltsz.: 2011.25.604. M: 2 cm. FÁ: 4 cm. (11. kép 10)

9. objektum rábontás, metszetfal, (XV. szelvény) 5. ábrányom

1, Szürke színű, fényezett felületű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, gömbszelet alakú tál töredéke. A perem alatt kannelúra fut körbe. A tál testén lencsében ülő, apró bütykök találhatók, némelyeket dupla kannelúrából kialakított félköríves motívum kíséri. HOM ltsz.: 2011.25.878. M: 6 cm. SZ: 6 cm. (11. kép 2)

15. objektum

Szabálytalan alakú altalajba mélyedő gödör (7. kép 3). Állatcsont és patics is került elő belőle.

1, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és szerves anyaggal soványított, körte alakú öntőtégely, keskenyebb végén kiöntőnyílással. HOM ltsz.: 2011.25.241. M: 4 cm. SZ: 13 cm. (12. kép 1)

2, Barna-szürke foltosra égetett, enyhén fényezett felületű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, behúzott peremű tál töredéke. A perem alatt valószínűleg egy kúpos bütyök töredéke látható, a test vízszintes fésűzéssel durvított. HOM ltsz.: 2011.25.654. M: 10,5 cm. SZ: 10,5 cm. (12. kép 3)

16. objektum

Szabálytalan, altalajba mélyedő gödör (7. kép 1). Betöltésében állatcsont, őrlőkő és kagyló volt a kerámiaanyag mellett.

1, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, kisméretű vadkan-szobrocska. Feje letörött. HOM ltsz.: 2011.25.680. M: 2,5 cm. SZ: 4 cm. (12. kép 2)

17. objektum

Altalajba mélyedő, sekély, kerek gödör (6. kép 4). Á: 200–220 cm. Mé: 31 cm.

1, Szürke színű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, gömbös hasú edény oldaltöredéke, a

vállvonal alatt ülő szalagfüllel. A vállvonal kannelúrával és alatta futó rovátkasorral tagolt. A test felső részén a fül felső tapadási helyéből kiindulva szintén rovátkasor látható. A hason valószínűleg spirálbütyköket keretező, összetett motívum töredéke figyelhető meg. HOM ltsz.: 2011.25.745. M: 5 cm. SZ: 8,5 cm. (12. kép 4)

20. objektum

A XIX. szelvény 70–80 méterénél, kerek, sekély, altalajba mélyedő gödör (7. kép 4). Mé: 34 cm. Az objektumból 28 füzesabonyi kultúrába tartozó tárgy került bejelentésre, ebből jelen dolgozat nem mutat be egyet sem.

Az ásatás során számos bontási egységből került még elő füzesabonyi kerámia, ezek közül adunk válogatást a következőkben.

60–70 m között

1, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzalékkal soványított edény oldalának alja és a fenék koncentrikusan körbefutó bordákkal és bekarcolt vonalakkal elválasztott széles kannelúrákkal díszített töredéke. A bordák rovátkolással tagoltak. Az edény oldalán bekarcolt, függőleges mintakincs töredéke látható. HOM ltsz.: 2011.25.858. M: 3 cm. FÁ: 9 cm. (12. kép 5)

XVI. szelvény 100–110 m között

1, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, kihajló peremű, ívelt nyakú, éles vállvonalú, nyomottgömbös hasú bögre töredéke. A szalagfüll csonkja a hasvonalon ül. A váll dupla, bekarcolt vonallal hangsúlyozott. A has bordából és hármás, bekarcolt vonalkötegből kialakított turbántekercsel díszített. HOM ltsz.: 2011.25.937. M: 8 cm. SZ: 9 cm. (12. kép 6)

XIX. szelvény, 120 m

1, Szürke színű, enyhén fényezett felületű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, nagyméretű tárolóedény gömbös hasának töredéke dupla, bekarcolt vonalak közötti széles sávból kialakított spirálbütyökkel díszítve. HOM ltsz.: 2011.25.874. M: 11 cm. SZ: 11 cm. (12. kép 10)

XVI. szelvény, 100–110 m között

1, Barna-szürke foltosra égetett, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, vízszintesen kihajló

peremtöredék. A nyak és a perem találkozásánál dupla, bekarcolt vonal közötti, rovátkolással tagolt borda fut körbe. Hasonlóan kialakított borda figyelhető meg a perem vízszintes felületének közepén is. A perem külső éle is rovátkolt. HOM ltsz.: 2011.25.941. M: 4,5 cm. SZ: 5 cm. (12. kép 7)

2, Szürke foltosra égetett, fényezett felületű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, gömbös hasú bögre hasának és aljának töredékei. A fenék közepe bordával és azt kísérő, dupla, bekarcolt vonallal hangsúlyozott. Ekörül széles kannelúra látható, mely után az edény fenékvonala rovátkolással tagolt, melyet az edény oldalának alján bekarcolt vonal kísér. A hasvonalon feltehetően nagyobb bütykök ültek, melyeket széles kannelúrából és dupla bekarcolt vonalból kialakított dísz keretezett. Ez utóbbi keretezés töredékei még láthatók. A nagyobb bütykök között lencsében ülő, apró kúpos bütykök tagolták az edény felületét melyekből ötszörös bekarcolt vonalkötegek húzódtak az edény aljáig. HOM ltsz.: 2011.25.943, 952, 977. M: 5 cm. FÁ: 5 cm. (12. kép 9)

3, Szürke színű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított, ívelt nyakú, éles vállú, gömbszelet testű tál peremtöredéke. A vállvonal rovátkolással tagolt, rajta kihúzott bütyök található, melyet alulról dupla bekarcolt vonal közötti rovátkolás minta keretez félkörben. A bütyök csúcsától hasonló minta fut a hasig. HOM ltsz.: 2011.25.949. M: 3 cm. SZ: 6,5 cm. (12. kép 8)

TIPOLÓGIAI ÉRTÉKELÉS

Bögrék, korsók

1, Kihajló peremű, cilindrikus vagy tölcseres nyakú, éles vállú (11. kép 5), nyomottgömbös hasú korsó peremet és vállat összekötő szalagfüllel (THOMAS 2008, Taf. 21–24, Taf. 87; SZATHMÁRI 2009, 3. kép 3, 14). A has turbántekercses díszítésű. A turbántekercs kialakítása történhet rátett bordával (10. kép 9), vagy az edény oldalának síkká történő formálásával (10. kép 6). A bordákat gyakran bekarcolt vonal vagy vonalak kísérik (10. kép 2, 12. kép 6).

Az éles vállú, nyomottgömbös hasú alaptípust azonban díszítheti spirálbütykös motívum is (8. kép 3).

2, Enyhén kihajló peremű, S-profilú korsó (KOVÁCS 1984, Taf. LXVI/8, 10, 11, 13; THOMAS 2008, Taf. 20, 1, 3, 5; Taf. 48/B1AAA, B1BAA, B1BAB; Taf. 85/B1BAB, B1DAA, B1DAB, B1DBB; SZATHMÁRI 2009, 3. kép 7, 13, 17).

A nyak általában párhuzamosan körbefutó, bekarcolt vonalakkal díszített (9. kép 6). A has legáltalánosabb díszítőmotívuma a spirálbütyök, melyet általában széles kannelúrából és azt kísérő, bekarcolt vonalakból alakítottak ki (9. kép 2, 4, 10. kép 8). M. Thomas tipológiai vizsgálatai alapján alátámasztja azt a szakirodalomban már elfogadott tényt, miszerint a korsók itt bemutatott, S-profilú fajtája a fiatalabb anyagokban van túlsúlyban (THOMAS 2008, Taf. 32, Taf. 89).

A has összetett, bekarcolt, beböködött motívumkinccsel való díszítése is gyakori a füzesabonyi kultúrában (11. kép 9). Az itt bemutatott példány mintakombinációja a kultúra fiatalabb időszakában volt használatban (KŐSZEGI 1968, 120, Taf. XXVI, 12; KOVÁCS 1984, Taf. LXVI, 11).

Spirálbütykös díszítés látható a leletanyag egyetlen csőtálpas bögréjének hasán is (9. kép 9). A csőtálpak megjelenése a kultúra fiatalabb időszakára, túlsúlyuk a bodrogszerdahelyi fázisra (POLLA 1960) jellemző. Az itt bemutatott bögréhez hasonló ismerünk Gelejről (KEMENCZEI 1979, Taf. XIII, 14) és hasonló közöl Kovács Tibor is (KOVÁCS 1984, Taf. LXVI, 8).

3, Erősen nyomottgömbös hasú bögrék. Feltehetően több tipológiai csoportba sorolhatók az itt bemutatott darabok, töredékességük miatt itt együtt tárgyaljuk őket. Független vonalköteg csoportjai mellett lencseszerűen bemélyedő fenékkiképzése teszi érdekessé a 10. kép 5-ös töredéket. Számos ilyen bögre és korsó ismert a geleji temetőből (KEMENCZEI 1979). Hasonló fenékkiképzés figyelhető meg a 10. kép 9-es bögrénél is. Ez a fenékkiképzés inkább a kultúra korai időszakára jellemző,

szemben a fiatalabb bögrék többszörös, koncentrikus kannelúrákkal tagolt aljkiképzésével (11. kép 10, 12. kép 9). Az erősen nyomottgömbös hasak esetében gyakran megfigyelhetők a hasvonalon ülő, apró bütykök, melyeket bekarcolt motívum köt össze (10. kép 7).

Nagyméretű tárolóedények

A kultúra nagyméretű amfora formájú tárolóedényei kevésbé ismertek. Publikációkban fellelhető példányait a geleji telepanyag közlése során összegyűjtöttük (P. FISCHL-REBENDA 2010, 68).

Ép formát a töredékekből az istvánmajori ásatás esetében nem sikerült rekonstruálnunk. A bemutatásra kerülő töredékek jobbára közepes vagy nagyméretű, gömbös hasú tárolóedények (amforák vagy díszedények) töredékei. Az egyetlen, nyújtott típushoz sorolható töredék a 9. kép 1-es. Az edénytípus esetében a váll és a has zónája díszített, a kultúra bögréken és korsókon megjelenő motívumkinccsinek felhasználásával. A váll gyakran hangsúlyozott kannelúrával és azt kísérő, bekarcolt vonalakkal (9. kép 5, 11. kép 3). A kisméretű szalagfűl a vállhoz kapcsolódva az edény testének felső részén ül (9. kép 3, 11. kép 3, 12. kép 4). A has mintakincsei között megtalálható a spirálbütyök (9. kép 1, 10. kép 3, 12. kép 4, 10), a bekarcolt vonalakkal összekötött, koncentrikus mintakincs (9. kép 5, 11. kép 6), sőt turbántekercses kialakítás is (10. kép 10). Ennek az edénytípusnak az egyik kedvelt peremkiképzési módja, főleg a kultúra életének fiatalabb időszakában, a vízszintesen kihajló, felső felületén tagolt perem (10. kép 1, 12. kép 7). Az edénytípus testének alsó fele gyakran durvított, ez lehet seprűzés (9. kép 3), vagy a füzesabonyi kultúra esetében bizonyított használatú textildísz is (10. kép 10). A fenék a bögrékhez és a korsókhöz hasonlóan szintén lehet koncentrikus kannelúrákkal és bordákkal tagolt (12. kép 5).

Tálak

A nagyméretű tárolóedényeken megfigyelt módon, különböző táltípusok esetében is gyakran alkalmazták az edény alsó felének durvítását: seprűzéssel (10. kép 4, 12. kép 3), textilmintával (9. kép 10, 11. kép 7), illetve az alsó rész fényezésének elhagyásával (9. kép 7).

1, A füzesabonyi kultúra legáltalánosabb és legismertebb táltípusa a behúzott peremű tál. Az étkezési kultúrában betöltött általános szerepére utal, hogy nagyszámú, díszítetlen töredéke kerül elő a településanyagokból. Amennyiben díszítik, a hasvonalon láthatunk ovális bütyköket bekarcolt motívumok kombinációjával (8. kép 1–2, 10. kép 4, 12. kép 3). A hasvonalon ülő ovális bütykök a kultúra fiatal időszakának jellegzetességei e tárgytipushoz kapcsolódóan. A korai időszakban a tál teljes aljának spirálisokkal vagy lencsében ülő bütykökkel való díszítése jellemző (12. kép 9). A tál díszítéskombinációjához lásd: THOMAS Taf. 117–118.

2, S–profilú tálforma (8. kép 4, 9. kép 8). Számos példánya ismert a geleji temetőből (KEMENCZEI 1979, Taf. XVII, 7, Taf. XIX, 12, Taf. XXI, 3), de a bodrogszerdahelyi temetőből ismerjük általánosságban, főleg alacsony csótalpas kiképzéssel (POLLÁ 1960). A két itt bemutatott példány eltérő fülkiképzésű. Az egyiknek a peremtől a hasvonalig ívelő füle van (9. kép 8), míg a másik töredéknél vállon ülő, inkább háromszög formájú fül látható (8. kép 4). Mindkét fülkialakítási mód jellemző erre a típusra, amint azt a geleji és bodrogszerdahelyi példányoknál láthatjuk. A 9. kép 8-as töredék vállán megfigyelhető alulról keretezett bütykök párhuzamait a bodrogszerdahelyi anyagban találjuk.

3, Bikónikus tál enyhén kihajló peremmel. A felső csonka kúp ívelt, az éles hasvonal a legtöbb esetben tagolt (9. kép 10, 11. kép 1). Szathmári Ildikó szerint ez az egyik edénytípus, mely a füzesabony–öregdombi tell leletanyagában bekövetkező váltást jelzi. A táltípus a harmadik szintben jelenik meg és a

második szinttől jóval nagyobb számban jelentkezik (SZATHMÁRI 1990, 65, 70, 105; SZATHMÁRI 2009, 2. kép 11, 13).

4, Kihajló vagy egyenes peremű, ívelt nyakú, éles vállú, gömbszelet testű tál. A késői időszak jellegzetes formája (P. FISCHL 2006, 153). A pusztaszikszói temetőből ismert a legtöbb példánya (KŐSZEGI 1968, 121, Taf. XVII, 6, Taf. XX, 1, 3–5, Taf. XXI, 4, Taf. XV, 1, 6) Vállán gyakran csoportosan ujjbenyomások, esetleg ovális bütykök (12. kép 8) figyelhetők meg. A fül a vállból indul és a test felső felére támaszkodik (9. kép 7). Az itt bemutatott leletanyagban előfordulása elhanyagolható mennyiségű a behúzott peremű tálakhoz képest.

5, Gömbszelet testű tálak. A forma egyszerűsége miatt több kultúrára jellemző. Az istvánmajori leletanyagban különböző méretű változatait is megtalálhatjuk. A kisméretű tál oldala kannelúrából kialakított, koncentrikus mintakinccsel díszített, melyet a korsóknál, a tárolóedényeknél és a behúzott peremű tálak aljának gazdag mintakombinációjában is megfigyelhettünk (11. kép 2). A nagyméretű tál pereme ferdére levágott (11. kép 7).

Csuprok, fazekak

A bemutatásra kerülő leletanyagban ez a hétköznapi élet szempontjából igen fontos típuscsoport (SZATHMÁRI 2009, 1. kép 8–12, 2. kép 1–6) nem képviselteti magát. A feltárt leletanyagban természetesen e típusok jóval nagyobb arányban megfigyelhetők, mint a publikációhoz kiválogatott, díszítése miatt korszakjelző díszkerámia. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a fazekak és a csuprok estében nagyon sok az egyenes peremű, hordótestű példány. Az ívelt nyak szinte minden esetben hiányzik.

Pohár

A cilindrikus testű pohárforma szintén a kultúra általános kerámiaformái közé tartozik (11. kép 8), hasonlóan ismerünk Tiszafüred–

Ásotthalomról (BÓNA 1975, Taf. 197, 4), a geleji temetőből (KEMENCZEI 1979, Taf. II, 7, Taf. III, 3, Taf. XV, 2). A tárgytipusnak kronológiai jelző szerepe nincs.

Egyéb leletek

A gödrökből több kocsikerékmodell is előkerült. A dolgozatban egy díszített, küllőit bekarcolással megjelenítő példát mutatunk be (8. kép 6). A kerek a hatvani és a füzesabonyi kultúra minden lelőhelyén nagy számban kerülnek elő (P. FISCHL 2006, 159).

A hatvani kultúra leletanyagából nagy számban ismert miniatűr állatábrázolások mellett füzesabonyi kontextusból kevesebb ilyen tárgy ismert (GANCARSKI 2002, Fot. 111). Egy, feltehetően vadkant ábrázoló, letrött fejű állatfigura került elő az itt bemutatott településrészlet 16. gödréből (12. kép 2). Sem az 1995-ös ásatás, sem a 2011-es helyszíni szemle alkalmával nem találtunk arra utaló nyomot, hogy a település már a hatvani kultúra idejében lakott volt. Ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egy nagyobb felületű, a település központjában levő feltárás ne hozná felszínre e kultúra hagyatékát. Eddigi adataink alapján az állatfigurát a füzesabonyi kultúra leletanyagához soroljuk.

Mindkét tárgycsoport értelmezése kapcsán a profán használat mellett kultikus jelentéstartalom is felmerült (KALICZ 1984, 200; KOVÁCS 1992, 78; SZATHMÁRI 2003, 513; TÁRNOKI 1996, 53–54; OLEXA 1982, 391, 1–2 t.).

A fémfeldolgozás munkafolyamatához sorolja a szakirodalom az agyagkanalakat (8. kép 7) és a körte formájú, kiöntőnyílással rendelkező öntőtégelyeket, vagy olvasztótégelyeket (12. kép 1). A bizonyítottan metallurgiai tevékenységet is folytató Nižna Myšľa lelőhelyéről ismerünk többek között számos ilyen darabot (GANCARSKI 2002, Fot. 4, Fot. 39, BATORA 2009, Fig. 20). Az emődi olvasztótégely belső oldalán levő lerakódásból anyagmintát vettünk, melynek elemzése során a Miskolci Egyetem LISA laborja nem talált

fémes alkotórészt. A tárgyat így csak formai sajátosságai miatt tudjuk a fémfeldolgozás eszköztárába sorolni.

Díszítőmotívumok

A tálaknál, nagyméretű, díszített tárolóedényeknél és bögréknél is többször megfigyelhető a dupla bekarcolt vonal közötti rovátkasor, mint díszítőminta, mind a vállon (8. kép 4, 9. kép 8, 11. kép 5, 12. kép 4), mind a hasvonalon (10. kép 4, 7, 12. kép 8). Feltűnően sok a spirálbütyök, széles kannelúrából és dupla bekarcolt vonalból kialakítva.

A leletanyag feldolgozása során azt tapasztaltuk, hogy alapjában véve a kultúra korai szakaszára jellemző formák és díszítéskombinációk voltak túlsúlyban. Az itt bemutatott válogatás számos darabja esetében azonban a fiatalabb időszakba történő besorolást állapítottuk meg. A Koós Judit által publikált Emőd–Istvánmajor II. homokbányából előkerült sírok és szórványleletek datálása szintén Füzesabony A–C időszak (KOÓS 1991). A település nagy mérete és a fentebbi adatok alapján Emőd–Istvánmajor, illetve Emőd–Karola szőlők összetartozó településen a füzesabonyi kultúra teljes időszakában számolhatunk megtelepedéssel.

ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozatban bemutatott Emőd–Istvánmajor M30/36-os lelőhely füzesabonyi korú gödörobjektumai az Emőd–Karola szőlők területén található füzesabonyi telep egyik települési egységéhez tartoznak. A kis méretű tell a Matola-csatorna magaspártján található, széles mély árokkal körülvéve. Ezt övezi egy nagyobb tengerszint feletti magasságon az intenzív külső települési rész. A magasparton elnyúlva ehhez az intenzív külső telephez kapcsolódva található a gödrökkel jellemezhető legkülső települési sávot. Ennek egy része került elő az autópálya építését megelőző feltárások során. A bemutatott leletanyag — akárcsak a település területén

gyűjtött felszíni kerámia — a füzesabonyi kultúra A–C periódusára datálható.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Az 1995. évi, B. Hellebrandt Magdolna által vezetett ásatás összesítő és felszínrajzai Sáfrány Andrásné, a publikáció tárgyrajzait S. Nagy József készítette. Munkájukat ez úton köszönjük.

GYŰJTEMÉNY RÖVIDÍTÉSE

HOM RégAd — Herman Ottó Múzeum, Régészeti Adattár, Miskolc

RÖVIDÍTÉSEK

Á — átmérő

FÁ — fenékméret

ltsz. — leltári szám

M — magasság

Mé — mélység

PÁ — peremátmérő

SZ — szélesség

TÁ — talpátmérő

IRODALOM

BÁTORA, József

2009 Metallurgy and Early Bronze Age Fortified Settlements in Slovakia. *Slovenská Archeológia* 57, 195–219.

BÓNA, István

1975 *Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre Südöstlichen Beziehungen*. Archaeologia Hungarica. Ser. nova 49. Akadémiai Kiadó, Budapest.

P. FISCHL Klára

2006 Ároktő-Dongóhalom bronzkori tell telep — Bronzezeitliche Tell-Siedlung in Ároktő-Dongóhalom. *Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei* 4. Miskolc.

P. FISCHL Klára–PUSZTAI Tamás

2009 Előzetes Jelentés Hernádbüd-Várdomb bronzkori településének kutatásáról — Vorbericht der Erforschung der bronzezeitlichen Siedlung Hernádbüd-Várdomb. *Communicationes Archaeologicae Hungariae*. Budapest. 21–33.

P. FISCHL Klára–REBENDA János Pál

2010 Gelej-Pincehát bronzkori településstruktúrájának rekonstrukciója — Reconstruction of the bronze age tell settlement patterns at Gelej-Pincehát. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XLIX, 45–80.

GANCARSKI, J. (Hrsg.)

2002 *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultúra Otomani-Füzesabony — Between Mycenae and the Baltic Sea. The Otomani-Füzesabony Culture*. Krosno–Warsawa.

HELLEBRANDT Magdolna

1997 Emőd-Istvánmajor. In RACZKY Pál–KOVÁCS Tibor–ANDERS Alexandra (szerk.): *Utak a múltba — Paths into the Past*. Budapest. 62–65.

1999 Corpus of Celtic Finds in Hungary III. *Celtic Finds from Northern Hungary*. Budapest.

2004 Halomsíros temető csontvázas sírjai Emőd-Istvánmajorból. Előzetes értékelés. — Körpergräber aus dem Hügelgräber – Friedhof von Emőd-Istvánmajor. *ΜΩΜΩΣ III. Őskoros Kutatók III. Összejövetelének konferenciakötete. Halottkultusz és temetkezés*. Szombathely–Bozsok, 2002. október 7–9. Szombathely. 185–205.

KALICZ Nándor

1968 *Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn*. Budapest.

1984 Die Hatvan-Kultur. In TASIĆ, N. (ed.): *Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkan*. Beograd. 191–215.

KEMENCZEI Tibor

1979 Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Gelej. *Régészeti Füzetek* Ser. II. No. 20. Budapest.

KOÓS Judit

1991 A füzesabonyi kultúra sírjai Borsod megyében — Die Spuren der Füzesabony Kultur im Komitat Borsod. *Archaeológiai Értesítő* 118, 45–61.

KOVÁCS Tibor

1984 Füzesabony-Kultur. In TASIĆ, N. (ed.): *Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkan*. Beograd. 235–248.

1992 Glaubenswelt und Kunst. In MEIER-ARENDRT, Walter (Hrsg.): *Bronzezeit in*

- Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss.* Frankfurt am Main. 76–82.
- KŐSZEGI Frigyes
1968 Mittelbronzezeitliche Gräberfeld in Pusztaszikszó. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 20, 101–141.
- OLEXA, Ladislav
1982 Siedlungen und Gräberfelder aus der Bronzezeit von Nižná Myšľa in der Ostslowakei. In *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.* PAS 1. 387–397.
- POLLA, Belo
1960 Birituelle Füzesabonyer Begräbnisstätte in Streda nad Bodrogom. In *Gräberfelder aus der älteren Bronzezeit in der Slowakei.* I *ArchSlovFontes* 3. Bratislava. 299–385.
- SZATHMÁRI Ildikó
1990 *A Füzesabony-öregdombi bronzkori tell telep.* Egyetemi bölcsészdoktori értekezés. Budapest.
- 2003 Beiträge zu den Vogeldarstellungen der bronzezeitlichen Tell-Kulturen. In JEREM, Erzsébet–RACZKY, Pál (Hrsg.): *Morgenrot der Kulturen. Frühe Etappen der Menschheitsgeschichte in Mittel- und Südosteuropa. Festschrift für Nándor Kalicz zum 75. Geburtstag.* Budapest. 513–523.
- 2009 Megjegyzések a bronzkori háztartások edénykészleteiről — Anmerkungen zur Gefäßensembles bronzezeitlicher Haushalten. *Tisicum* XIX, 295–307.
- TÁRNOKI Judit
1996 *A hatvani kultúra telepe Törökszentmiklóson és Bujákon.* Bölcsészdoktori értekezés. Budapest.
- THOMAS, Matthias
2008 Studien zu Chronologie und Totenritual der Otomani–Füzesabony–Kultur. *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde.* Band 86. Bonn, Rudolf Habelt GmbH.

SIEDLUNG DER FÜZESABONY KULTUR

AUF DEM GEBIET EMÓD–ISTVÁNMAJOR (FUNDSTELLE M30/36) UND EMÓD–KAROLA SZÓLÓK

Schlüsselwörter: Bronzezeit, Siedlungssystem, innere Siedlungseinheiten

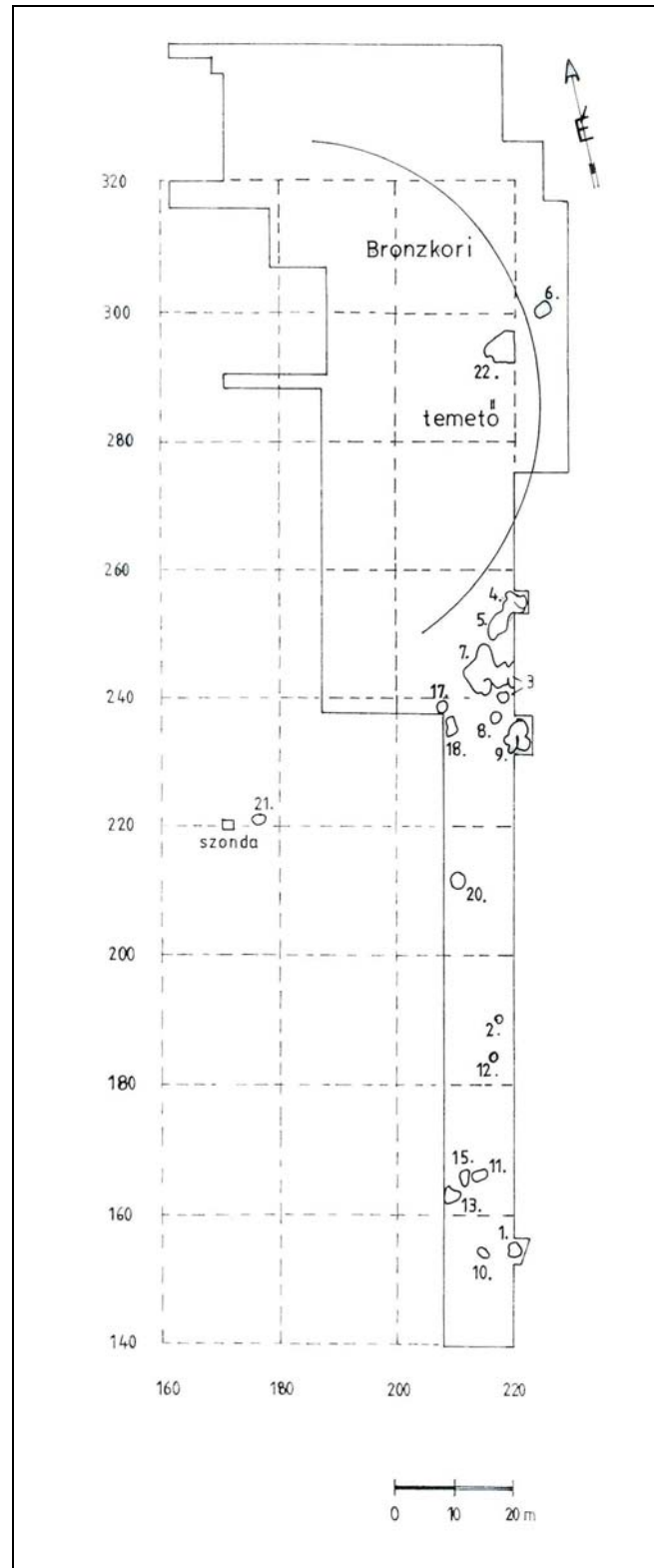
Im Jahr 1995 bei der Rettungsgrabung vor den Bauarbeiten der M30 Autobahn wurde eine Fundstelle bei Emőd–Istvánmajor (Nr. 36) mit 114 Brand- und 5 Skelettbestattungen der Hügelgräberkultur und einige Gruben der Füzesabony Kultur freigelegt (*Abb. 1.5*). Die Gruben mit Füzesabony Material gehören zu einer Siedlung, deren Kern 500 Meter nordöstlich von der Ausgrabung liegt. Die Siedlung Emőd–Karola szőlők hat eine innere Gliederung. Das Zentrum ist ein kleiner Tell (*Abb. 1.1*) halbkreisförmig mit einem breiten Graben (*Abb. 1.2*) umgeben. Außerhalb des Grabens befindet sich der sog. intensive äußere Siedlungsteil (*Abb. 1.3*). Danach auf einer großen Fläche kann man die vierte, aus Gruben stehende Siedlungseinheit sehen (*Abb. 1.4*). Der Beweis dafür sind die freigelegten Gruben – aus deren Material wir jetzt eine kleine Auswahl präsentieren – und die bei den Geländebegehungen der Verfasser gefundenen Oberflächenscherben.

Eine ähnliche, vierteilige (Tell–Graben–intensive Außensiedlung–Siedlungsareal mit verstreuten Gruben) innere Siedlungsteilung haben wir schon bei 4 Siedlungen (Hernádbüd–Várdomb, Vatta–Testhalom, Emőd–Nagyhalom, Emőd–Karola szőlők) festgestellt.

Bei der Untersuchung des bronzezeitlichen (RA1–2) Siedlungssystems der Borsoder Ebene und Hernád Tal haben wir die ersten 3 Elemente der inneren Gliederung (Tell–Graben–intensive Außensiedlung) bei 25 von mehr als 30 Siedlungen behauptet.

Das Material von Emőd–Istvánmajor und Emőd–Karola szőlők gehört zu den A–C Phasen der Kultur.

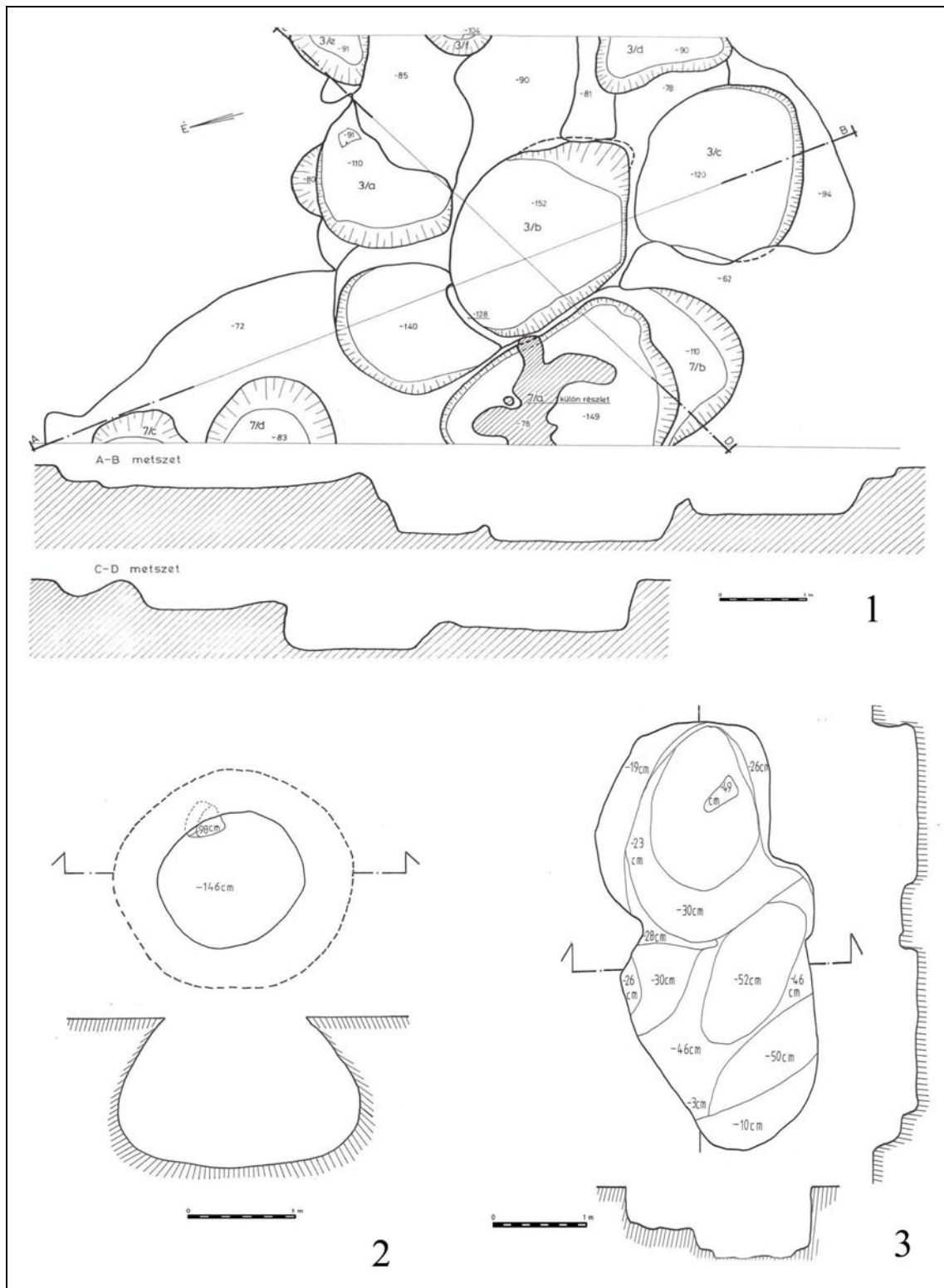
Klára P. Fischl–Magdolna Hellebrandt–János Pál Rebenda

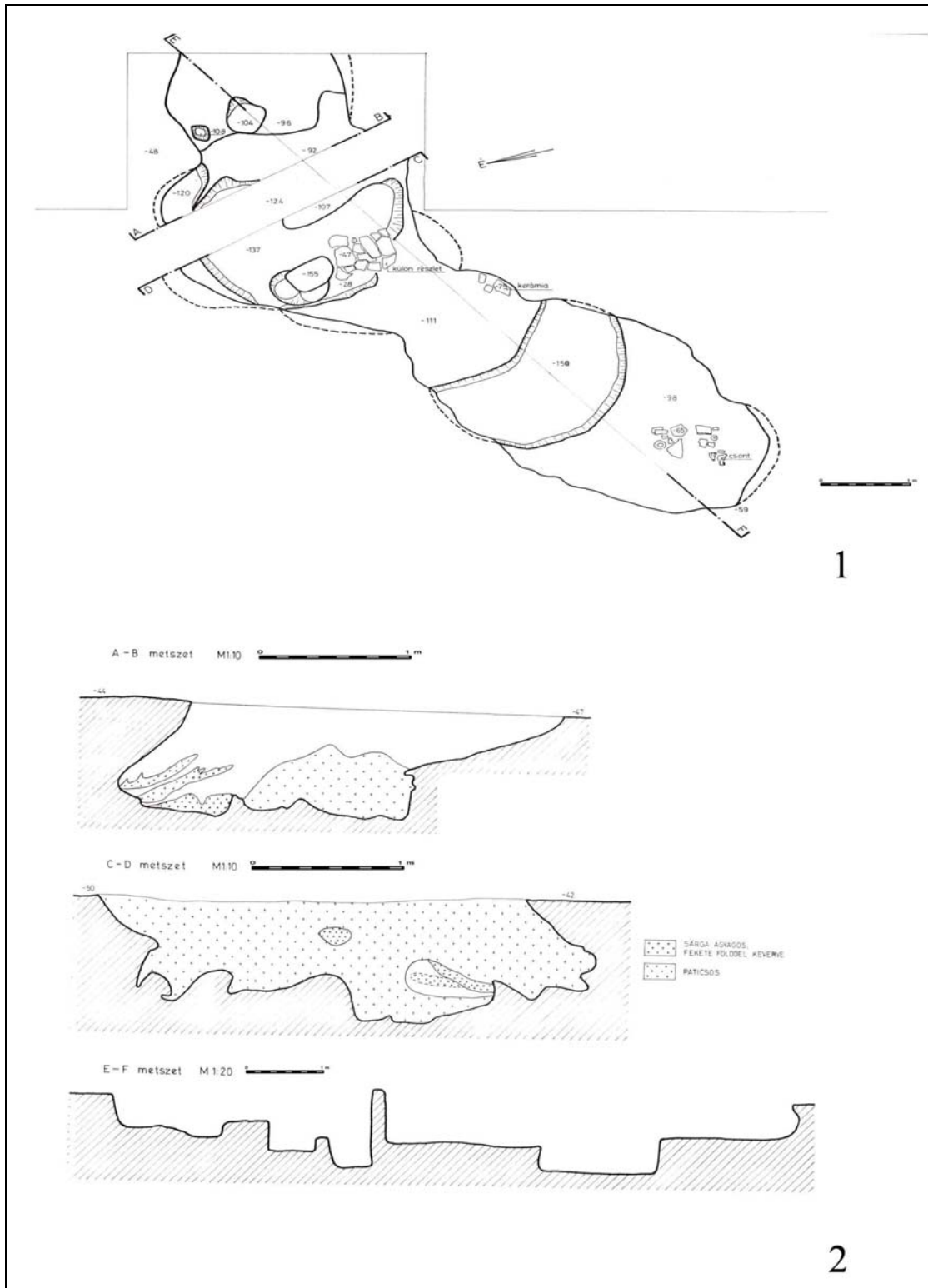
3. kép. Emőd–Istvánmajor, M30/36. lh. 1995-ös ásátásának összesítő térképe.

Abb. 3. Ausgrabungsplan von Emőd Istvánmajor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle) Ausgrabung in 1995.

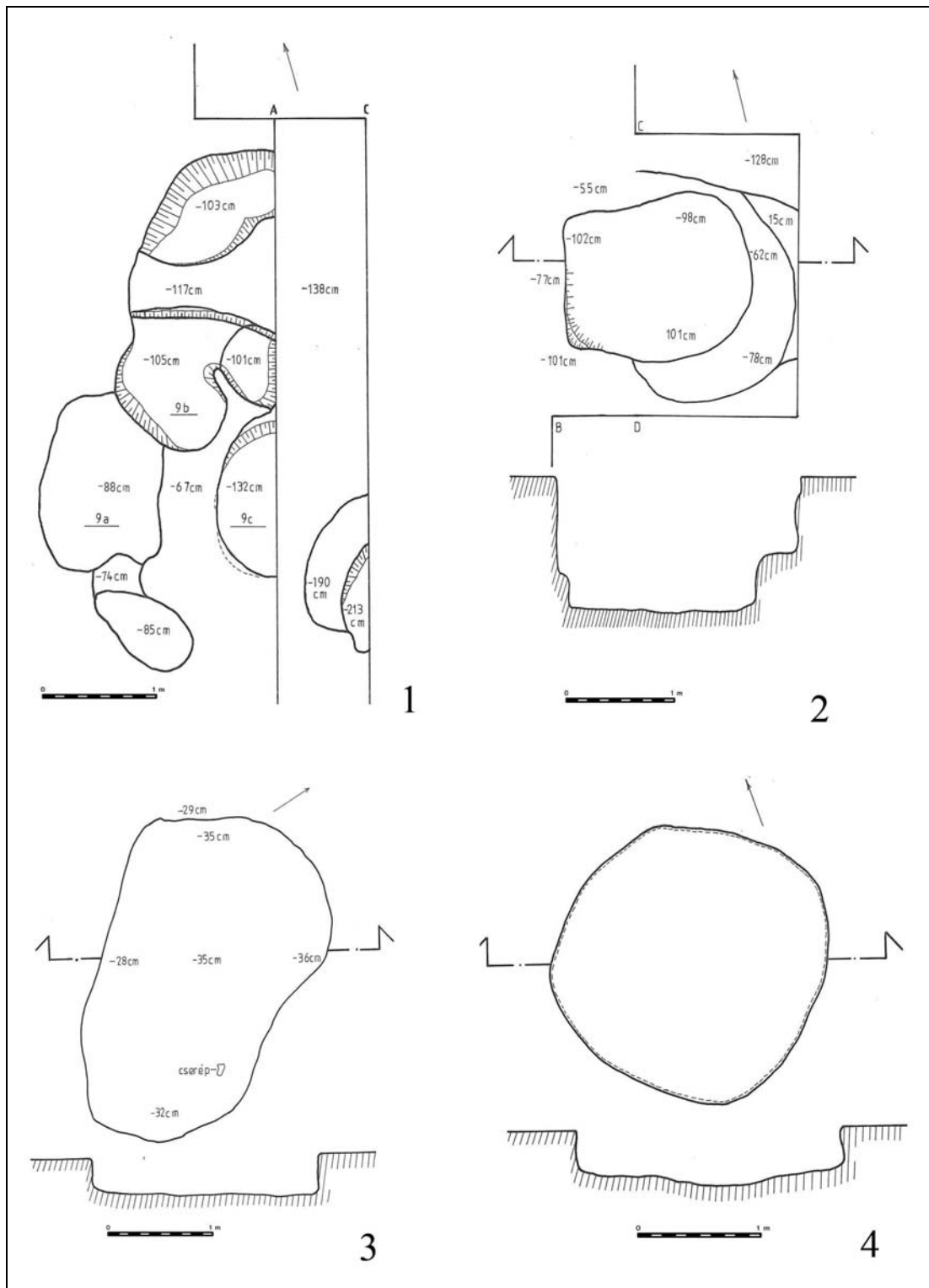

4. kép. Emőd–Istvánmajor, M30/36. lh. 1995-ös ásatás. 3, 7. objektum: 1; 8. objektum: 2; 11. objektum: 3.
 Abb. 4. Emőd Istvánmajor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle) Ausgrabung in 1995. 3, 7. Objekt: 1;
 8. Objekt: 2; 11. Objekt: 3.

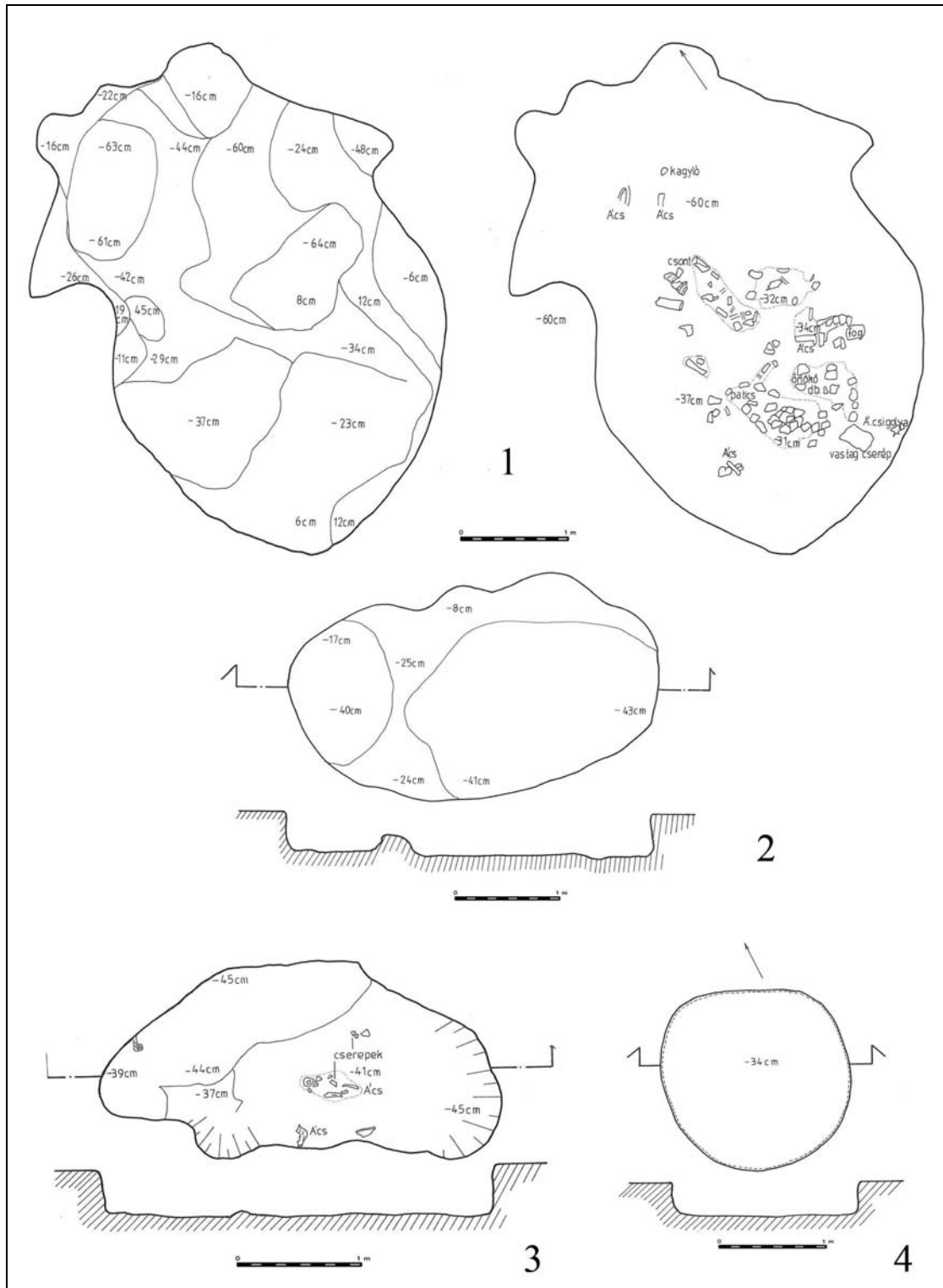

5. kép. Emőd-Istvánmajor, M30/36. lh. 1995-ös ásatás. 4-5 objektum: 1; 4-5 objektum metszetek: 2.
 Abb. 5. Emőd Istvánmajor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle) Ausgrabung in 1995. 4-5 Objekt: 1;
 4-5. Objekt, Profilzeichnungen: 2.

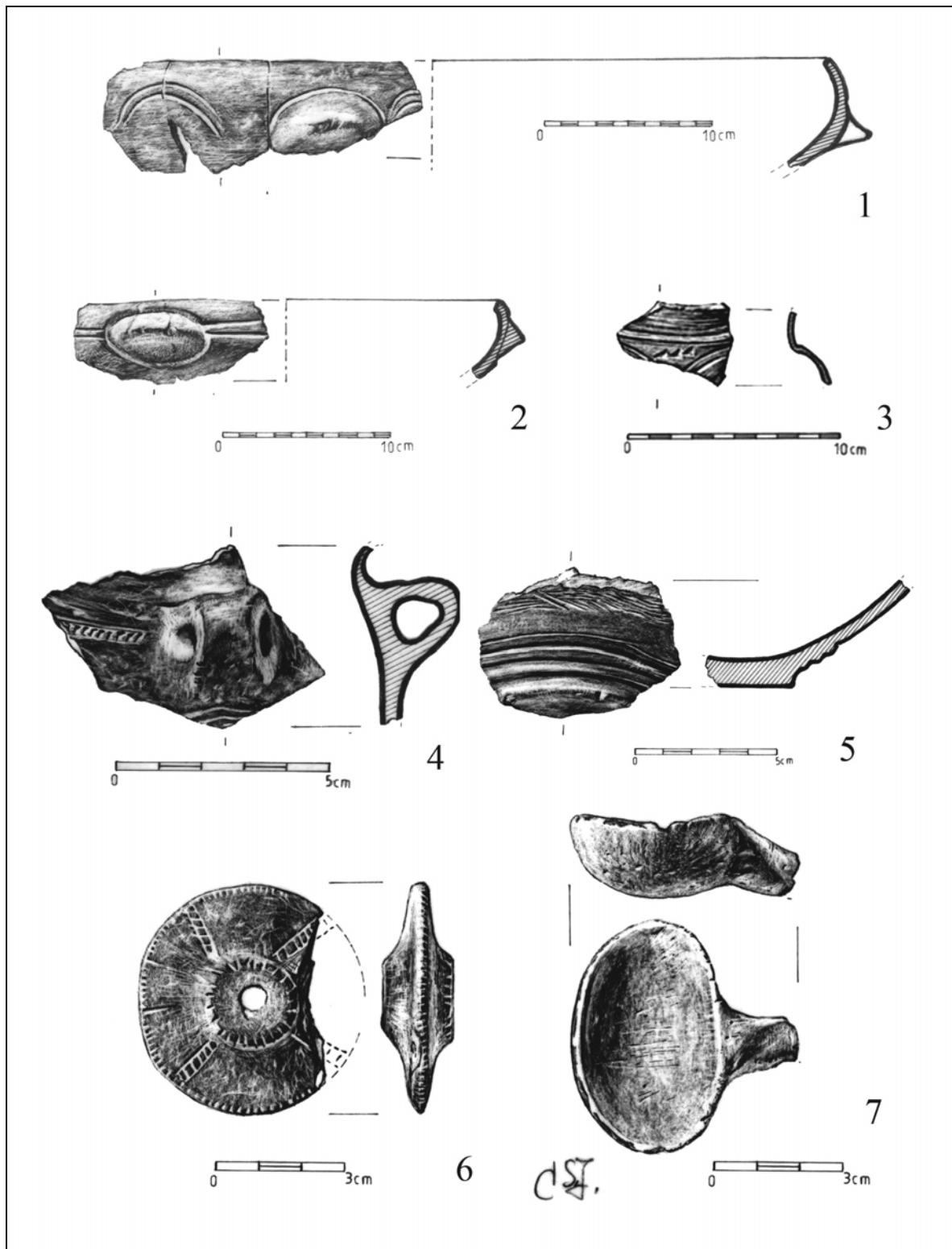
6. kép. Emőd–Istvánmajor, M30/36. lh. 1995-ös ásatás. 9. objektum: 1; 9/c objektum: 2;
13. objektum: 3; 17. objektum: 4.

Abb. 6. Emőd Istvánmajor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle) Ausgrabung in 1995. 9. Objekt: 1;
9/c. Objekt: 2; 13. Objekt: 3; 17. Objekt: 4.

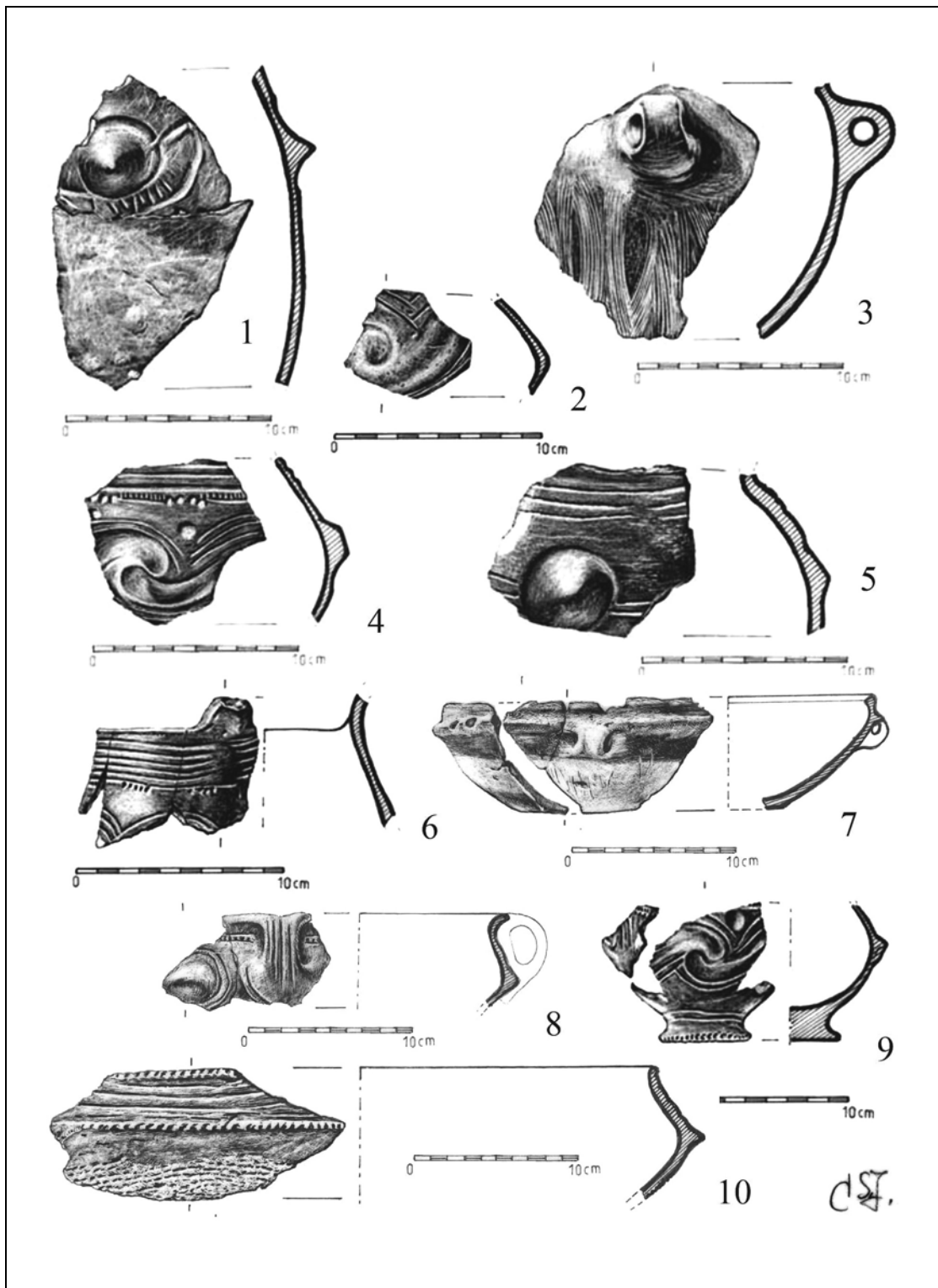

7. kép. Emőd–Istvánmajor, M30/36. lh. 1995-ös ásatás. 16. objektum: 1; 18. objektum: 2;
15. objektum: 3; 20. objektum: 4.

Abb. 7. Emőd Istvánmajor (M30 Autobahn, 36. Fundstelle) Ausgrabung in 1995. 16. Objekt: 1;
18. Objekt: 2; 15. Objekt: 3; 20. Objekt: 4.

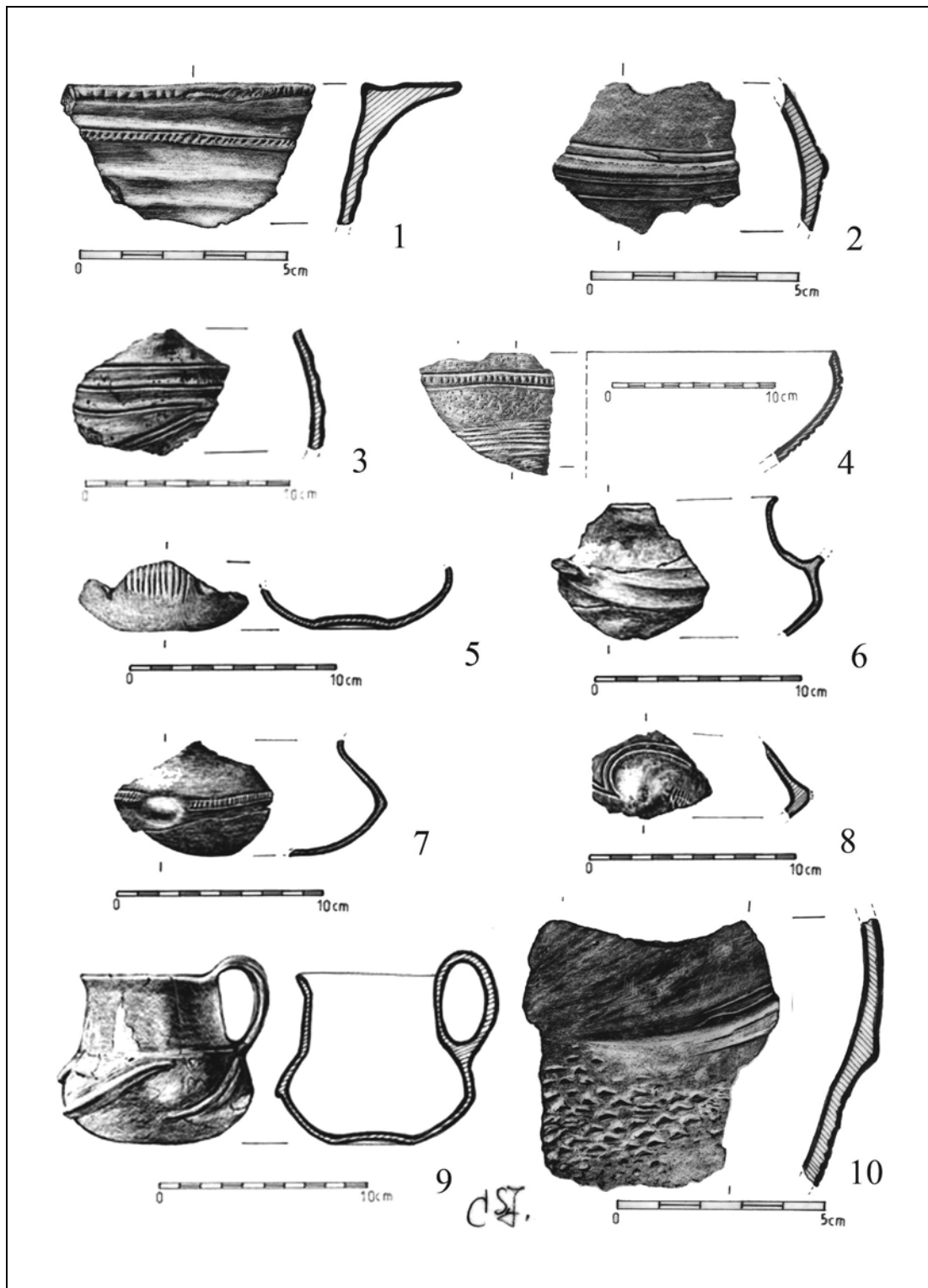

8. kép. 3c objektum:1-4; 3. objektum fölött 100-110 cm: 5; 3. objektumtól délre: 6; 4-5 objektum: 7.
 Abb. 8. 3c Objekt: 1-4; Oberhalb des 3. Objekts 100-110 Zentimeter: 5; südlich vom 3. Objekt: 6;
 4-5 Objekt: 7.

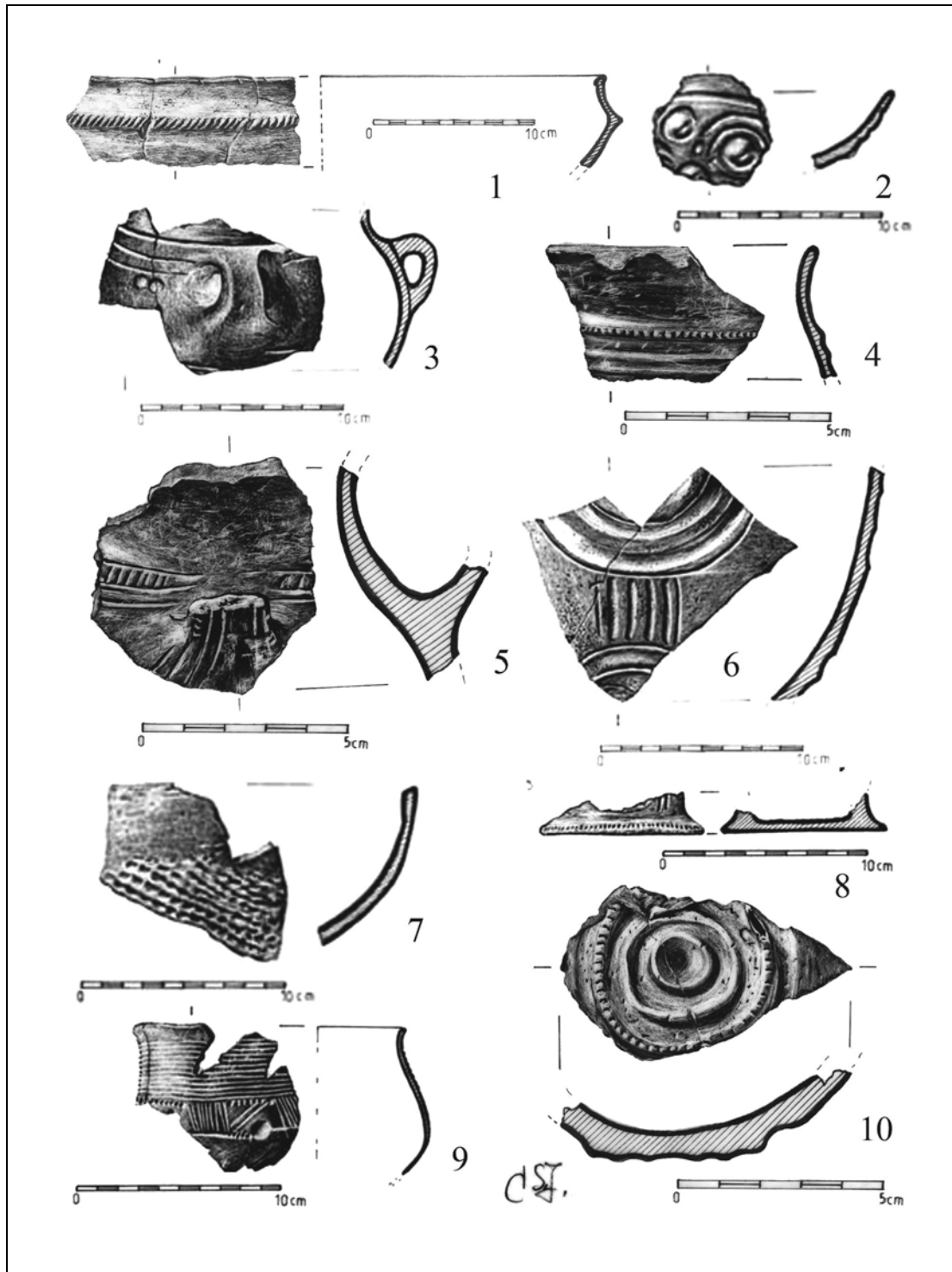
9. kép. 4-5 objektum: 1-10.

Abb. 9. 4-5 Objekt: 1-10.

10. kép. 7. objektum: 1; 7/a gödör: 3–5; 7/a objektumtól Ny-ra: 6; 7. objektum Ny-i fele, XIX. szelvény: 2, 7–9; 7. objektum fölött, XVI. szelvény, 100–110 méter: 10.

Abb. 10. 7. Objekt: 1, 7/a Grube: 3–5; westlich vom 7/a Objekt: 6; westliche Hälfte des 7. Objekts: 2, 7–9; Oberhalb des 7. Objekts, 100–110 Meter: 10.

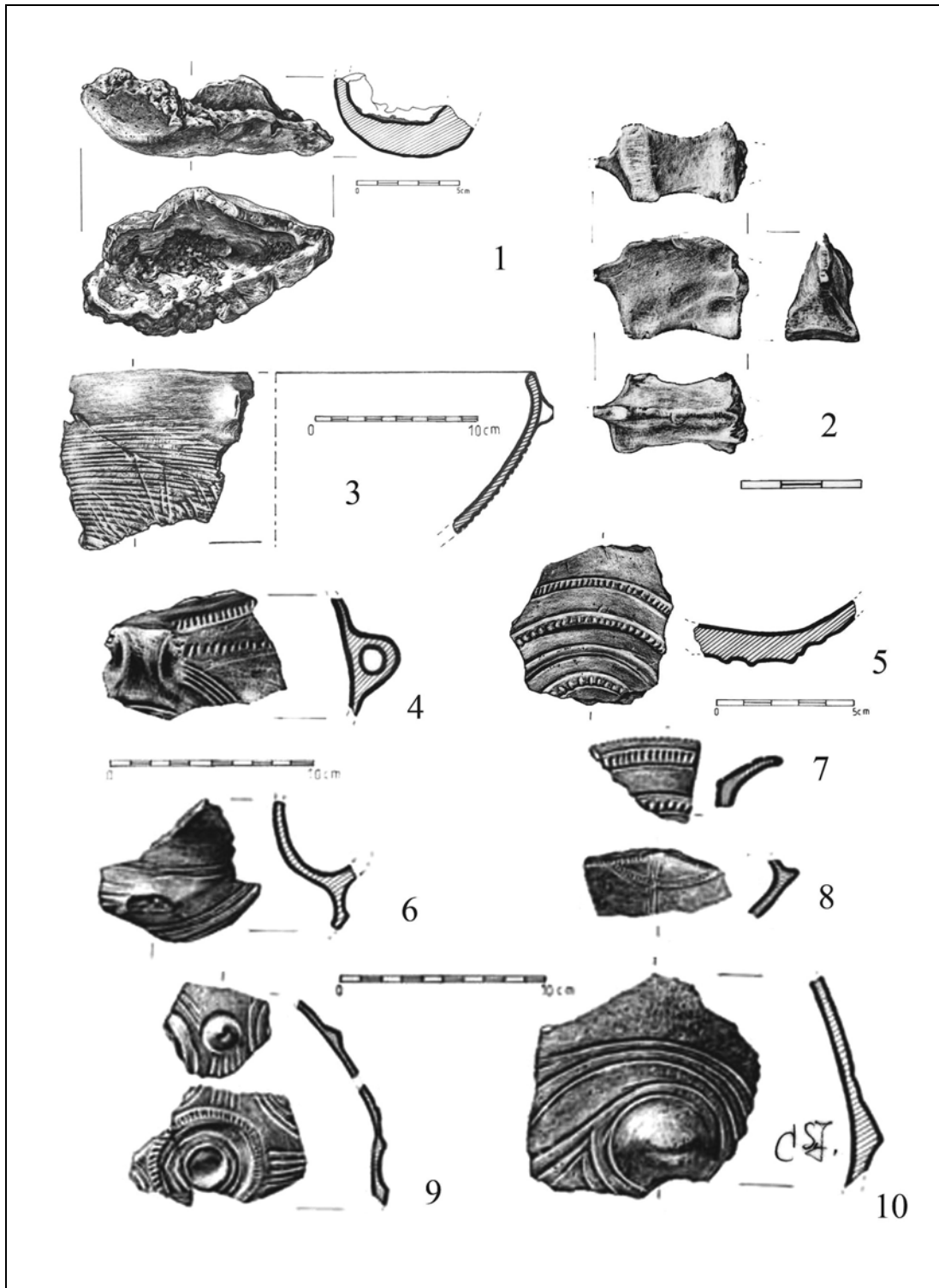

11. kép. 8. objektum: 1, 3-5; 9. objektum: 6-7; 9/d objektum: 8-10;

9. objektum rábontás, metszetfal, (XV. szelvény) 5. ásonyom: 2.

Abb. 11. 8. Objekt: 1, 3-5; 9. Objekt: 6-7; 9/d Objekt: 8-10; 9. Objekt, Abschnitterweiterung, Profil: 2.

12. kép. 15. objektum: 1, 3; 16. objektum: 2; 17. objektum: 4; 60–70 m között: 5; XVI. szelvény 100–110 m között: 6; XIX. szelvény, 120 m: 10; XVI. szelvény, 100–110 m között: 7–9.

Abb. 12. 15. Objekt: 1, 3; 16. Objekt: 2; 17. Objekt: 4; Zwischen 60–70 Meter: 5; Abschnitt XVI, Zwischen 100–110 Meter: 6; Abschnitt XIX, 120 Meter: 10; Abschnitt XVI. zwischen 100–110 Meter: 7–9.